

~~IX 34~~

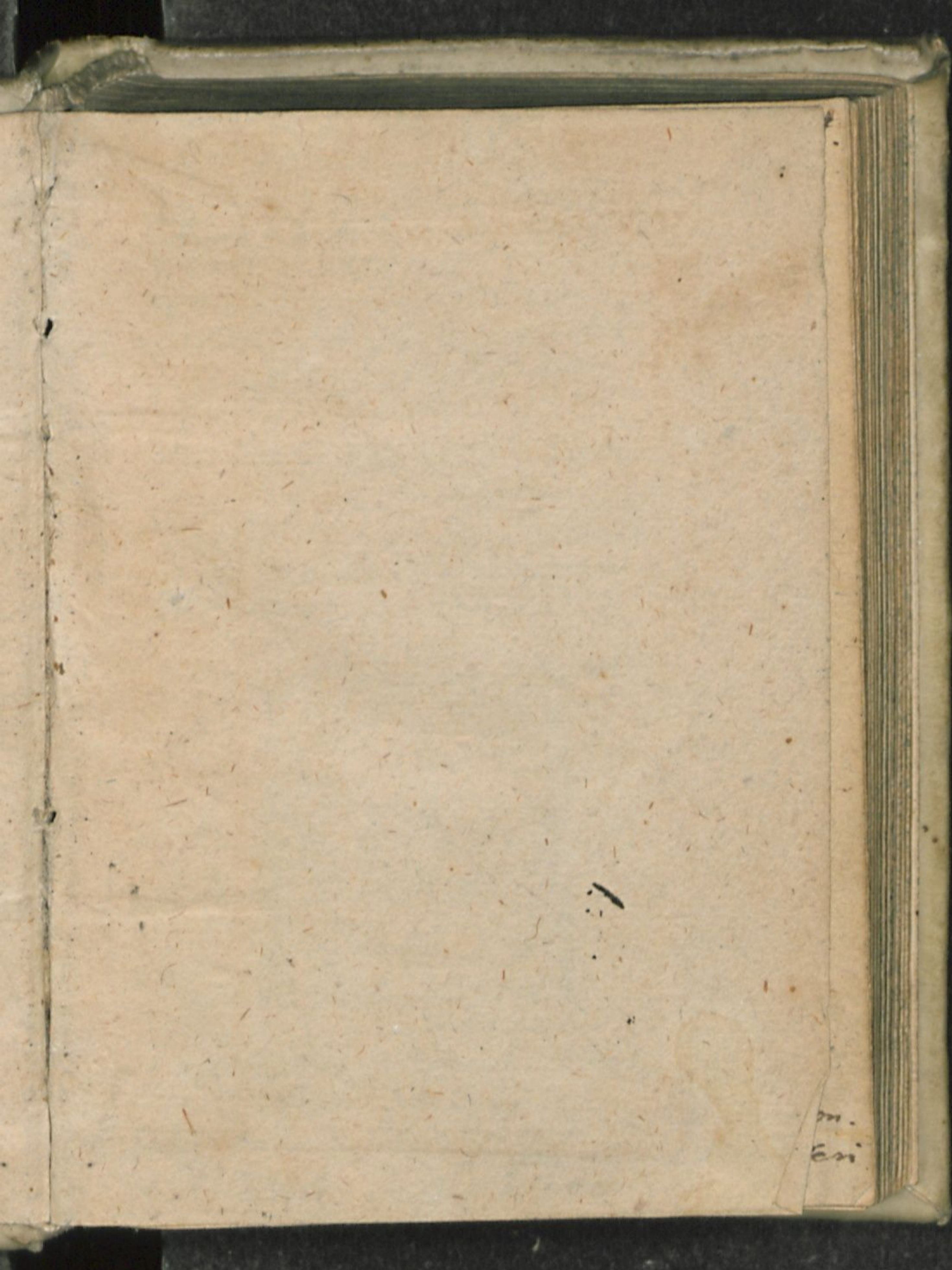
EX BIBLIOTH.

NATIONIS HUNGAR.

VITEBERG.

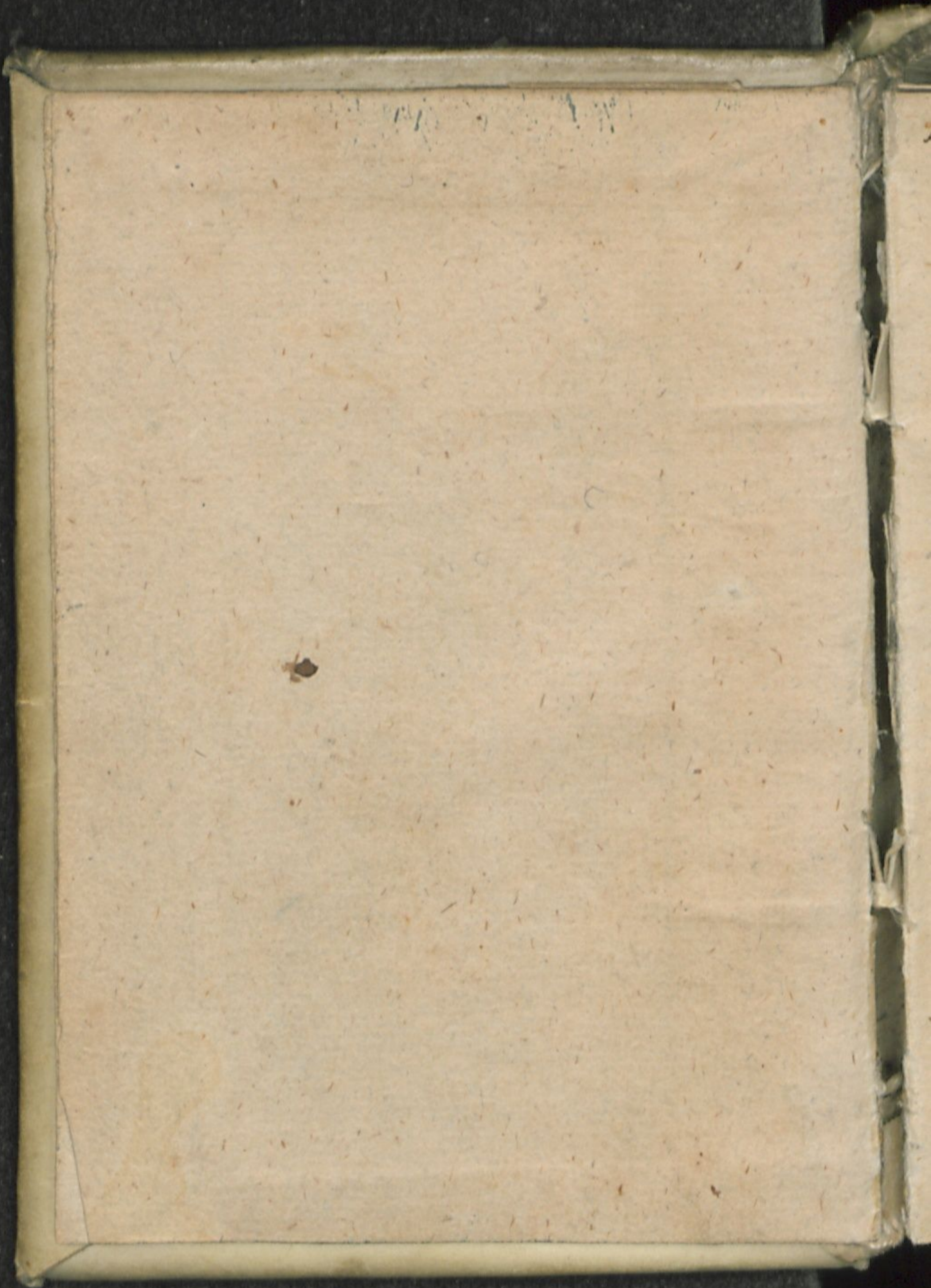
IC 103.

SIGNAT. CIIOCCCXIII.

on.
eri

N. Privygi ei N. P. Pan. Med. Cantd.
VITA

HONESTA, SIVE
VIRTUTIS: QVOMODO
QVISQVE VIVERE DE-
beat, omni ætate, omni tempore, &
quolibet loco, erga Deum
& homines.

AVTHORE HERMANNO
SCHOTEN, HESSO.

*Cui nouissimè adiecimus Institutionem
Christiani hominis, per Adrianum
Barlandum Aphorismis
digestam.*

COLONIAE
Apud Antonium Hierat, sub Mono-
cerote. An. M. DC.

*Comp. Colon. Brandenb. gr. bon. mon.
quob. temp. Auct. n. offic. Lib. J. H. H. H.
16. August. 1700.*

ORATIO MANE
DICENDA.

Gratias tibi pater cęlestis ago, quod
pręteritam noctem mihi volueris ef-
se prosperam: precorque vt diem iti-
dem hunc totum mihi benę, fortunes
ad tui gloriam, animę meę salutem,
& vt tu, qui vera lux occasum ne-
sciens, sol æternus, omnia viuificans,
alens, exhilarans, digneris illucesce-
re menti meę, ne vsquam impingam
in vllum peccatum, sed ductu tuo
perueniam ad vitam æter-
nam: Amen.

ERV-

3

ERVDITISSIMO AC
MAXIME EGREGIO VIRO

*Ioanni Ryncx, Patritia familia apud Colo-
nienses, Iuris utriusq; doctori, Mecce-
nati suo, Hermannus Scho-
ten Hesus, S.*

RIS CIS scriptoribus mos
fuit, vir eruditissime, inge-
nuarum artium studia lite-
ris demandare, atque man-
data literis, consecrare a-
micis, aut magnatibus: ipforum in super-
gesta, factorumque encomia subinde ce-
lebrare, presertim in librorum apijs. Quem
morem nimirum commendatione dig-
num, & à Iouis seculo initium habuisse,
vt testatur Lactantius, & ad hoc vsq; æuū
obseruatum, cum aduertissem, imitari
gestiebam. Cum itaque ego infimæ for-
tunæ literariæ, inter literas discentes v-
nus, elapsis modò hybernis solibus, de vi-
ta honesta, in iuuenum emolumentum,

commentatus essem, iamque typographis excudendum darem: nescio quid animo mecum volutabam, cuinam eas ipsas nugas dicarem potissimum. Omnium primum tu vir egregie, vtriusque iuris doctor, menti occurrebas, quem deceret honestatis decorare libello. Honestatis praecepta conueniunt honestatis cultori. Vulgus ipsum anxie aduertit & obseruat, ut talia missitet munera, qualis is est cui mittuntur. Dignus tu es, cui honestae vitae nuncupetur institutio. Prognatus namque es familia laudatissima: quam & ego ad astra praekonio ferrem, si verba suppetent animo, lingueque eloquentia non deesset: nunc autem vereor, ne laudes cogar tantas (ut Flaccus inquit) culpa deterrere ingenij. Quare imitabor Timantem: quodque exprimere penicillo non possum, velo contegam: Summaque sequar vestigia rerum. Honestissima tua est familia, & celeberrimi nominis non solum intra Colonienis mœnia, sed passim apud exteros quoque tuorum maiorum

rum

NVNCPATORIA. 5

rum & fama auditur, & monumenta cō-
spiciuntur. In ore hominum est egregia
stirps vestra, ab annulo cognominata.
Multas habuerunt patrum & patruorum
familias, gentiles illi Romani: tum Pifo-
nes, Fabios, Lentulos, Cicerones, à putri-
dis leguminibus nominatos: aut à seren-
dis pis, fabis, lentibus, aut cicere. Annu-
lus vobis cognomentum præbet, cuius
virtus non indignè magno reputatur. Est
rotundus, quod nobilissimum figurarū
est: pretioso constat metallo: geritur in
digitis, vt omnium oculis obuersetur:
connubio siue sponsæ inditur digitis: i-
psius signo literæ occluduntur & cera. Hæ
annuli dotes tuæ familiæ sic sunt dome-
sticæ, vt etiam natiuæ & cælitus tributæ
videantur. Quotquot enim vnquã tuo-
rum fuerunt maiorum, aut adhuc aura
vescuntur ætherea, maxima virtute pol-
luerunt & pollent: præminuerunt cæte-
ris honestate. Magnates & apud vrbes,
principes & reges fuerunt. Non delitue-
runt squalida vita umbratica, vt olim Epi-

A 3

meni-

menides in antro: non obscuri vixerunt: sed in omnium conspectu eximiam prudentiam ostenderunt, tum publicè, tum priuatim. In primis hanc urbem, totius Germaniæ facilè principem, & nulli secundam, ædificijs pretiosissimis decorarunt: ob quod olim Homerus appellauit reges κοσμήτορας λαῶν, id est, ornatores populorum: nimirum ob id ipsum, vt refert Beroaldus, quod ædificijs ciuitates exornare debeant, & ornatu cultuque se monstrabiles præbere. Quare & olim Augustus gloriatus est se urbem marmoreã relinquere, quam lateritiam accepisset. Autores sunt Suetonius, Sextus Aurelius & Orosius. Aestimat Plutarchus dictum esse in Domitiani laudem, Aedificare gaudes. Ancus Martius quartus Romanorum rex, ædificator cum laude dicitur. Hæc quàm verè, quàm benè, quàm laudabiliter de tuis possint dici maioribus, nemo erit, qui inficias ibit. Insuper & diuum non fuerunt contemptores, vt Virgilianus ille Mezentius, sed religio-

nem

NUNCUPATORIA. 7

nem coluerunt oppidò, Horatiano præcepto, se Deo minores esse agnoscentes: & ad Deum omnium rerum suarum & principium & exitum referentes. Religionis non minima pars est: extruere templa, restituere delubra vetustate labentia. In laudem Augusti dictum est, Templorum positor, templorum sancte repositor. Tuæ stirpis proceres Ecclesias complures & ædificauerunt, & exornauerunt donis eximijs, tum & diuinis sacrificijs. Veniam ad viros ipsos, veros virtutis heroes, Auis proauisque præteritis, vt contractis loquar velis, à patre tuo auspiciam sumam. Pater ille tuus nunc ætherea orbatus aura & lumine cassus, vir fuit omni & religione, virtute, & pietate plenissimus. Huius vr̄bis consulari magistratu, & fascibus vsus laudabiliter, vr̄bem ædificijs decorauit, & templis, domos egregias & regias extruxit: domicilium suum bibliotheca literaria compsit, ex omni scientiarum genere libris collectis & cœemptis, vt quondam

Augustus ille Cæsar Romanus, & nuper
 Florentiæ, Laurentius Medices. Deinde
 ad gymnasium quoddam literarium resi-
 ciendum ære suo subuenisset, nisi Auster
 floribus immisus fuisset. Literatū ama-
 tor fuit: ideo gymnasio construendo in-
 sumere argentum voluit, ideò supellecti-
 lem librorum intra penates collegit, ideò
 te, fratremque tuum literis imbui cura-
 uit. Virtutis cultor fuit, multis annis hanc
 Agrippinensem Coloniam gubernans.
 Tandem feliciter fatis concessit, diemque
 clausit supremum. Cuius domum meri-
 tò dixerò ædem Camænarum, vt olim
 Augusti bibliotheca. Ipsius adhuc tres
 superstites sunt fratres, & tibi patruus, viri
 & patres celeberrimi: quorum vnus A-
 dolphus hac in Romana Colonia Agrip-
 pinensi, principem tenet locum, fascibus
 consularibus iam quinta vice fungens,
 Rempublicam hanc iustitiæ legibus mo-
 derans, sine quibus magna regna, nihil a-
 liud esse quàm latrocinia, autumat Au-
 gustinus. Passim Germania nostra Orien-
 talis

NUNCUPATORIA. 9

talis nunc æstuat, aut religionis contem-
 ptu, sacrorum neglectu, cæremoniarum
 piarum detestatione, seditione mutua, v-
 nius in alium sæuitia. Religiosi vbi que
 iam, vt pestes rapacesque lupi profligan-
 tur, sed hic adhuc obseruantur, & tutan-
 tur, vbiuis locorum templa prophanan-
 tur, in equorum vertuntur stabula, cul-
 tus Dei passim intermittitur & negligi-
 tur: hic verò adhuc Deo viuitur, seruitur,
 & sacra fiunt. Religio fermè apud omnes
 vrbes Germaniæ contempta iacet, & pes-
 fundatur: hic Colonia adhuc viget, &
 floret more antiquo. Hæc omnia senato-
 rum prudentia, prudentique regendi con-
 silio, fiunt: inter quos hic Adolphus pa-
 truus tuus clauum, & principatum, & fa-
 sces tenet. Consul nanque huius est an-
 ni, post ipsum dealbatus à puero geritur
 sustis inflexibilis, in signum iustitiæ, quæ
 & alba, pura & sincera est, inflexibilis,
 nullis neque precibus, neque muneribus
 à recto deuiās. Horas quotidianas, & sta-
 tas habet, quas audiendis controuersijs
 impen-

impendere memoratis solet, quibus tam humili, quàm potenti, tam egesto, quàm luculento, licet adire eum, desideria expromere, & lites explicare. & profectò nihil præstabilius esse potest, & potissimùm in consule, quam habere horas negotiosas, à feriatis sequestratas. Vt enim certus est syderum cursus: ita certa vita hominum delectat, & præsertim consulis. Huius patris tui domum, meritò dicimus ædes patris patrię in ipsum namque recumbit totius urbis salus, & prouidentia. Alius tibi patruus, Hermannus senior, prudentiæ scaturigo, virtutis promus & condus, honestatis auctor non minimus, commendatus regibus & principibus prudentiæ ingenuitate. A consilijs est inuictissimi nunc Cæsaris Caroli quinti & Christianissimi regis Anglię, ob virtutem nobilitatus, ac eques (vt vocant) auratus creatus: Colonię hic habitans, à peregrè agentibus regibus consulitur. Domus ipsius iure Apollinis Delphici templum potest dici: ad quod procul ipsum

psum Deum consultum veniebant Gen-
tiles. Sic nuper autumnalibus diebus Le-
gati regis Angliæ huc aduecti, missi ex
Britānia adiutum Hungariæ regem con-
tra impios Turcas, ad istum patrum tuū
diuertebantur, suo nutu & iussu pende-
bant, cum quotidie ac oraculum consu-
lebant, tandem Hungariam eius confi-
lio petebant, vt olim Apollinis monitu,
Italiam versus ex Creta insula soluebant
anchoram Troiani. Patruus tibi tertius
est Conradus, huius inclytæ vrbis sena-
tor prudentissimus, senio & canicie ve-
teres senatores Romanos referens. Post
hos sequitur frater tuus Hermannus iu-
nior, hoc anno in magistrum equitum
eligendus, nisi in senatorum album de-
lectus fuisset: futuro tamen anno illi
prouinciæ præficietur. Vix tandem ad
te venio, vir eruditissime, iuris vtriusque
doctor, qui scientiæ cupidissimus, vete-
rem sectatus Pythagoram, paternum so-
lum deseruisti, Italiæ Bononiam floren-
tissimam adijsti, gratia prudentiæ, & li-
tera-

terarum consequendam: ibidem decretorum doctoratu insignitus, hic legum doctor, creatus es, Iuris utriusque doctor es: nunc verè annuli cognomentum tibi competit. integer namq; ex legibus tam civilibus, quàm pontificalibus decretis, Præterea in te paterna virtutis expressa vestigia sunt: patrem in te filio agnoscimus, paternas effingis virtutes: patris in te æquitas, senilis in filio prudentia, paterna conspiciuntur: imò, ut eloquar, quæ sentio, filius in multis similis est patri, aut tandem maior. Aegæa sic Theseus, sic Pelea vicit Achilles. Tu religiosorum de observantia Franciscana es hospes, tu literatorum Meccenas. Domum tuam dignè appellabimus ædes Meccenatis, patroni religiosorum & literatorum. Hætenus tuæ familiæ Encomium: licet sciã, quæ de ipsa concepi in infinitum subsidere infra fastigia dignitatis. Scias autem & tu quæcunque dixi longè minora esse his, quæ concepi. quare in tuam stirpem hisce verbis mihi exclamare libet:

Quis

*Quis laudem illius gentis, quis m'nera fando
Explicet, aut possit dictis celebrare labores?*

Vestris laudibus si Homerus adesset
(vt Hieronymi verbis vtar) vel succum-
beret, vel inuideret. Tu tamen nihilomi-
nus munusculum hoc exiguum grato su-
scipito animo: memor Demosthenis, qui
etiam ab anicula muliere digito demon-
strari gaudebat. Recordare Artaxerxis
regis Persarum, qui etiam manu haustā
aquam ab operario (dum sitibundus e-
quo infidebat) boni consuluit. Vale vir
humanissime: & apud te si quis locus va-
cat, in album tuorum amicorum, vt cœ-
pisti, me numera. Rursum vale cum ho-
nestissima vxore tua, nūc feliciter impræ-
gnata. Felicis faxit Deus, vt pariat: feli-
cissimè pulchra faciat te prole paren-
tem. Coloniae ex ædibus meis,
Prid. Idus April.

PRÆ-

P R A E F A T I O.

DACTANTIUS Firmianus
 libro secundo diuinarum In-
 stitutionum inquit, post om-
 nia in mundum creata, vlti-
 mō natum esse hominem, sic dicens: Et
 noluit Deus hominem inducere in hunc
 mundum, nisi omnibus perfectis. Et san-
 ctæ literæ docent, hominem esse vltimū
 opus Dei, & sic in mundum inductum,
 quasi in domum iam præparatam & int-
 structam: illius enim causa facta sunt
 omnia. Quod & Gentiles poeta testan-
 tur, vt Ouidius, dū de mundo, & omnib.
 creatis dixerat, sic de homine inquit:

Sanctius his animal, mentisque capaciꝯ altæ
 Dixerat adhuc, & q̄ dominari in cætera posset
 Natus homo est, &c.

Vt scilicet rector & gubernator, ac
 rex creatorum omnium in mundo, &
 Dei

P R A E F A T I O. 15

Dei vicarius. Oportet nanque prius esse subditos & regnum. antequam rex constituatur. Si igitur homo rex est: conuenit scire eius natiuitatem, imperium, & potentiam, & nobilitatem, vt de regibus vulgo scribunt Historici. Natus est homo è nobilissimo patre, Deo scilicet, ex limo terræ, vt non nimium superbiat. Postquam creatus erat, ex eius corpore addita est sibi fœmina, quam ac seipsum amaret, quia sciebat pater eius Deus malè esse homini soli. Natus est, vel nascitur nudus in mundum, vt seipsum vestiatur non solum vestibus laneis vel lineis, sed & virtute: nascitur non pilosus more bestiarum, vt pius & humanus sit, non immanis: nam pili in corpore atrocem ostendunt animum. Nascitur corpore debili, vt suis non fidat viribus ac bestia, sed Dei imploret opem. Tamen robusto

*bustorum animalium rex constitutus. Huius regis, regia & dotes sunt, quibus
 præpollet cæteris creatis. Aliam namque
 formam habet, quàm beluæ. Bruta for-
 mam habent pronam ad terram: homo
 ipse vultum erectum ad sydera, vt terre-
 na despiciat, & cælestia plus amet, cogi-
 tetq; secus sibi viuendum esse quam bru-
 tis, ob formam nobiliorem. Insuper &
 reges suos habent consiliarios, quorum
 consilijs in regendo & gubernando vtun-
 tur, dum ipsis amicè conuiuunt. Habent
 & suum Cæsarem, cui coguntur redde-
 re rationem villicationis siue magistra-
 tus sui: alias regno defunguntur: sic &
 homini regi mundanorum addita est ra-
 tio, tanquam consiliatrix, cuius secutus
 consilium si fuerit, prudenter reget et se
 & cætera terrena. Oportet quoque re-
 gem esse prudentem in imperando, vt
 neque*

neque subditos offendat. neq; suos consiliarios et aulicos, prouideq; habenas imperij moderari, ne apud Casarem de se fiat querela, vt prouincia spolietur. Ita oportet hominem regem mundanorum esse prouidum, in vtendis rebus propter se creatis, praesertim homine altero proximo suo, & simili figura, sermone & ratione sibi concessis: ac quomodo placeat suo Casari Deo, vt diu imperio fungatur, & premium consequatur utile.

Quomodo igitur honestè se gerere
debeat, sequentia ostendent.

B Vita

VITA HONESTA QUID
 sit, ex quibus constet, & quid
 proffit.

C A P V T I.

CV M igitur homo natus sit in mundum post omnia creata tãquam rector & gubernator omnium, ac villicus à Deo constitutus, ipsi sic viuendum est, vt suo Cæsari Deo placeat: vt à Cæsare suo in aulam cælestem reuocatus per mortem (vt solent Reges vocari à Cæsaribus humanis) possit reddere suæ villicationis & dominij rationem. Istud autem vt possit, opus erit sibi vita nobili, probata, & regia, siue honesta. Nihil autem aliud est vita honesta, quã hominem viuendo præstare brutis: & quantum per naturam fieri potest, habeat talem vitam, quæ sit Deo vt-cunque similis, quæ nulla alia in re
 con-

consistit, quàm in virtute. Virtus au- *Virtus*
 tem, est fugere vitia, & sequi honesta: *quid.*
 id namque virtutis & officium & fi-
 nis est. Per virtutem consistere vitam
 honestam & Deo placentem, testatur
 diuus Augustinus, dicens, Virtutem *Lib. de Ci-*
 esse artem bene viuendi. *uitate Dei*

Et Baptista Mantuanus quid virtus *4. cap. 12.*
 sit, & quid profit homini, his verbis
 exprimit.

Virtutis querimonia ex Mantuano.

*Fortunæ domitrix ego sum, scelerūq; flagellū.
 Utque hominem tuear, superumq; in tectis re-
 portem*

*Incolumnem, Stygias omneis demolior arces.
 Ars mea mortaleis ad Olympiæ regna, Deumq;
 Hortari: monstrare vias quibus itur in altum
 Aethera: sum mediū dirimēs iter, orbita recto
 Limite, quo monstrantur adhuc vestigia patrū
 Quà veteres cælo digni petiere Tonantis
 Limen, vbi nitidis sunt lactea flumina campis.*

20 VITA HONESTA

Nescio delicias, nullum insidiosa voluptas
 Mecum fœdus habet, mihi lis de limite regni
 Cum vitijs, multumq; inter contraria pugno.
 Namq; meos inter regnum mihi cõtigit hostes
 Me labor assiduus validã facit, otia frangunt.
 Et quoties opus est armis, exterita nullis
 Congredior: vinci et succumbere nescia si quod
 Ponderus ab aduersis iniectum est casibus, æqua
 Mente fero: ipsa hominem doceo, variasq; per
 aures,

Erudiens, paucis dijs immortalibus annis
 Per similem reddo: et tandẽ super æthera tollo
 Ipsa feros hominum docui componere mores,
 Fons ego Castalius, Pallas ego: nomina plura,
 Res eadem: non sum morbo confecta, nec annis:
 Incorrupta virens, immortalisque supersto.
 Cælestes etenim nihil in me motibus orbes,
 Sydera nil radijs possunt, nil lumine Titan.
 Post igitur tantorum operum experimenta fi-
 demque

Deseror: ignotis errans ingloria campis.

Patrono mea causa caret, quia pectora plena

Perfi-

Perfidia fastuque animos tollente, superba
 Sceptra scelus rapuit: positis custodibus omnis
 Scrutatus regni fines aditusque tuetur.
 Religio contempta iacet, spretusq; Deorum
 Cultus abit, tritaque fides iam pallida veste,
 Infirmis titubat pedibus: pessunda legum
 Maestas: tot monstrapios immania mores
 Inuasere: si let probitas: pudor exulat omnis.
 Sed videt, & iusta librat Deus omnia lance,
 Et me (ubi tempus erit) ipse in mea regna re-
 ducet.

Vtinam nostro ævo.

Plutarchus etiam apertius expri-
 mit quid virtus doceat, ipsam sub no-
 mine philosophiæ describens in li-
 bro, De educandis liberis, dicens, per
 eam scire quid honestum sit, quid tur-
 pe, quid iustum, quid iniustum, quid
 deligendum, quid fugiendum: quo-
 modo parētibus, quomodo natu grā-
 dioribus, quomodo peregrinis, magi-

stratibus, amicis, vxoribus, ac seruis
 vtendum sit: vtque Deos veneremur,
 parentes honoremus, seniores reue-
 reamur, legibus obtēperemus, magi-
 stratibus cedamus, amicos diligere
 oporteat: In mulieres seruare mode-
 stiam, charos habere liberos, non ser-
 uire cum seruis: & quod maximum
 est, in prosperis fortunæ successibus
 lætitia non effundi, nec in aduersis
 casibus tristitia deprimi: nec omnino
 voluptatibus esse deditos: nec ita per
 iracundiam effici, vt beluarū animos
 induamus, quarum natura est esse im-
 manes: hominum autem est humani-
 tatem & pietatem colere.

Lucilius poëta virtutem sic descripsit.

*Virtus Albine est, pretium persolvere verum.
 Queis in versamur, queis viuimus rebus adesse
 Virtus est homini scire id quod queq; habeat
 res.*

Virtus,

SIVE VIRTUS. 23

Virtus, scire homini rectum, utile, quid sit honestum; (honestum.

Quæ bona, quæ mala, itē quid inutile, turpe, in-
Virtus, quærendæ rei finem scire, modumque:

Virtus, diuitijs pretium persolvere posse.

Virtus, id dare, quod re ipsa debetur honori.

Hostem esse, atque inimicum hominum, mo-
rumque malorum.

Contrà, defensorem hominū, morumq; honorū.

Magnificare hos, bene velle, his viuere amicū.

Commoda præterea patriæ, sibi prima putare:

Deinde parentum: tertia iã postremaq; nostra.

Diuisio Virtutis.

Secundum Ciceronem Primo Of-
ficioꝝ, quatuor sunt fontes virtu-
tis, ex quibus aliæ scatent, & omnis o-
ritur honestas: scilicet prudentia, iu-
stitia, temperãtia, & fortitudo. Qua-
rū quatuor officia sunt diuersa, teste
Mac. in lib. de Somnio Scipionis, qui
ipsis hæc adscribit munera dicens:

Prudentiæ esse, cognoscere, & addi-
scere,

scere, quomodo omnia sint agenda: nihil velle quàm quod rectum est, neque facere; humanis actibus, diuino ingenio prospicere: prouidere pericula futura, & ab illis sibi cauere.

Fortitudinis autem officium est, nō timere pericula: nihil metuere, nisi turpia, forti animo tolerare aduersa & prospera. Fortitudo præstat magnanimitatem, fiduciam, constantiam, securitatem, magnificentiam, tolerantiam, & firmitatem.

Temperantiæ est, nihil appetere pœnitendum: in nullo legem moderationis excedere: sub iugo rationis cupiditatem domare. Temperantiam sequuntur, modestia, verecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, sobrietas, pudicitia.

Iustitiæ est seruare & conferre vnicuique quod suum est. De iustitia nascuntur hæ virtutes, Innocentia, amicitia,

citia,

citia, concordia, pietas, religio, affe-
 ctus, humanitas. Cicero primo Offi-
 ciorum, inquit, Primum officium iu-
 stitiæ esse, vt nemo alteri noceat, nisi
 prius iniuria laceſſitus. Secundū, vt
 communibus rebus vtatur, tanquam
 communibus: proprijs autem, vt ſuis.
 Fundamentum omnis iuſtitiæ eſt fi-
 des, ſcilicet doctorum conuentorum-
 que conſtantia & veritas. Lactantius
 li. 6. ait, duplex eſſe iuſtitiæ officium. *Cap. 10.*
 Primum, coniungi cum Deo per reli-
 gionem. Secundum, cum homine per
 miſericordiam & humanitatem. His
 virtutibus, dicit Macrobius. vir bonus,
 primū ſui & ſuorum, deinde Rei-
 publicæ rector efficitur, iuſte ac pro-
 uide gubernans humana, diuina non
 deſerens.

De virtutis & vitæ honeſtæ præmio.

Vitæ honeſtæ ſiue virtutis, ſi quis of-

B 5

ficiū

26 VITA HONESTA

ficiū & præmiū quæsierit, sciat propriū eius officiū esse duplex. Primo beare, id est, hominem facere beatum, post mortem, & in hac vita, ipsique Deo similem. Ideò Vergilius cecinit:

Pauci, quos æquus amavit

Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus.

Vel secundum Lactantium libr. 6. Officiū virtutis est iram cohibere, cupiditatem compescere, libidinem frenare. Secundò, suum alumnū omnium verè ditissimum reddit: adeò, vt nullius egeat, sed omnium habeat copiam; teste Plauto, in Amph. Comœd. sic dicente, Virtus omnibus rebus anteit, profectò, libertas, salus, vita, res, parentes, & prognati tutantur & seruant. Virtus omnia in sese habet: omnia adsunt bona, quem penes est virtus.

Nullius autem præmij vulgaris, &
quod

SIVE VIRTUS. 27

quod ab omnibus datur, cupida est
virtus, neque honoris, neque gloriae,
teste Silio poeta:

*Ipsa quidem virtus sibi met pulcherrima mer-
ces.*

Cui & Claudianus poeta hisce al-
ludit versibus:

*Ipsa quidem virtus pretium sibi, sola que late
Fortunæ secura nitet: nec fascibus ullis
Erigitur, plausu ve petit clarescere vulgi.
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Diuitijs animosa suis, immota que cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.*

Horatius:

*Virtus repulsæ nescia sordidæ:
Intaminatis fulget honoribus.*

Neque opes vel diuitias desiderat
in præmium: quia illis est longè no-
biliores, teste Horatio:

*Filius argentum est auro, virtutibus aurum.
Ideò Macrobius in lib. de som. Scip. in-
quit:*

quit: Fructum & præmium virtutis, homo sapiens in conscientia ponit: minus autem perfectus qui est, in gloria. Iubetque ibidem Macr. Vt si quis in virtute perfectus fieri cupit, vt contentus sit in conscientia præmio, id est, quòd scit virtutes, gloriam non requirat.

QUOMODO SIT ACQUI-
renda Vita honesta, si-
ue Virtus.

CAPUT II.

Honestam vitam siue virtutem, qui assequi cupit, huic duo sunt necessaria. Primò, vt animum suum præparet, quo dignus fiat virtute & honestate. Secundò, vt discat quomodo animo iam preparato, Virtus sit adipiscenda. Præparatio animi fieri debet per tria: scilicet per voluntatem

tatem promptam, quòd scilicet voluntas eius sit velle virtute proficere. Magnum namque est calcar ad honestatem velle honestus fieri. Nihil difficile est volenti: sicuti difficilius nihil est, quàm inuitum cogere velle. Idèò & prouerbum est: Stultum est, canes inuitos ducere venatum: id est, compellere ad studium aliquod hominem inuitum, nolentem, & recusantem. Quare comicus dixit, nihil tam facile est, quin difficile fiat, si inuitus facias. Lactantius lib. 1. institut. Christianarum, dicit, Quod virtus colenda est, non imago virtutis: & colenda est, non sacrificio aliquo, thure aut precatatione solenni, sed voluntate sola, atque proposito.

Habita voluntate & amore acquirendi virtutem, duobus alijs præceptis, & animus ille voluntarius fulciendus est, & præmuniendus, scilicet

cer

30 VITA HONESTA

cet patientia, & abſtinentia, vt patia-
tur multa, & abſtineat à rebus præ-
fertim voluptuarijs.

Opus eſt patientia magna virtu-
tem cupienti, vt patiatur tum aduer-
ſa, tum laborem. Patiatur aduerſa, &
vt Vergilius ait in libr. 6. Aeneidos,
Non cedat malis, ſed contra auden-
tior eat. Nam ſecundum Valerium li-
bro 6. Enerues animos virtus odiſſe
ſolet: id eſt, Virtus illos odio habet
qui ſunt animis timidis, ad nihil au-
dentes, & nullius conſtantia. Patien-
tia & abſtinentia eſſe opus ad virtu-
tem acquirendam, indicat Horatius
hiſce verſibus.

*Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit, fecitque puer, ſudavit & aſſit,
Abſtinuit Venere & Baccho.*

Prudentius quoq; ille poeta Chri-
ſtianus hiſ decem verſibus oſtendit
ad vir-

ad virtutem opus esse patientia, dicens:

Omniibus vna comes virtutibus associatur:

Auxiliumque suum fortis patientia miscet.

Nulla anceps luctamen init, virtute sine ista.

Virtus nã vidua est, quã non patientia firmat.

Desine gradè loqui, frãgit Deus omne superbũ.

Magna cadunt, inflata crepant, tumefacta premuntur.

Disce supercilium deponere, disce cauere

Ante pedes foueam; quisquis sublime minaris,

Peruulgata viget nostri sententia Christi: (ces.

Scãdere celsa humiles, et ad ima redire vora-

De abstinentia.

Abstinentiam etiam rerum voluptuariarum ad virtutem nanciscendam esse necessariã, permulti eruditi sunt testati. Cic. lib. 4. nouæ rhetoricæ, inquit: Qui nihil in vita habet iucundius vita, scilicet voluptuaria, is cum virtute vitam colere non potest. Valer. Maxi. lib. 4. Quæ vrbs voluptati pluri-

plurimum tribuit, imperium maximum amisit, & libertatem tueri non potuit: quæ autem labore est delectata, imperium seruauit, & libertatem alijs donare potuit. Lactan. lib. 9. scriptum reliquit, quòd triplex fit gradus virtutis. Primus est, à malis abstinere operibus: secundus, à malis verbis: tertius, etiam à cogitatione malorum rerum. Qui primum gradum ascendit, satis iustus est: qui secundum, iam perfectæ est virtutis, siquidē neque factis, neque sermone delinquat: qui tertium, is verè similitudinem Dei assequutus videtur. Est enim penè supra humanum, ne cogitatione quidem admittere, quod sit vel factum malum, vel improbum dictum.

*Est igitur cuiuslibet virtuti studere volentis
opus patientia & absti-
nentia:*

Patientia, vt aduersa & laborem
quo

æquo animo ferat, otium detestetur,
 sudorem & laborem amplectatur.
 Nam Hesiodus poeta dixit: Deos vir-
 tutem posuisse in altum & arduum, vt
 per sudores multos & anxios, eam
 quærere oporteret. Hinc philosophi
 multi plus olei quam vini consum-
 pserunt, plurimum sudoris pertule-
 runt, parum vel nihil otij egerunt.
 Otium enim virtutem debilitat, la-
 bor ipsam confortat. Abstinencia et-
 iã opus est, vt à vitijs abstineatur. Est
 namque virtus, teste Horat. nihil a-
 liud, quàm fuga vitiorum.

Animo sic instructo & præparato,
 scilicet spontanea voluntate, patien-
 tia & abstinencia, quis sit modus ac-
 quirendi tum virtutem, tum honesta-
 tem, perscrutandum est ab erudito-
 rum scriptis & libris. Tradunt litera-
 rum autores, præsertim Laertius in
 lib. De vitis philosophorum, quam li-

C

bet

bet disciplinam tribus rebus indigere, scilicet natura, documento, & cōsuetudine, id est, ingenio, scientia, & exercitio.

His tribus ad virtutem opus est:

Ingenio nimirum acri, acuto, non agresti vel Bœotico. Nam Plato dixit, sapientem, id est, virtute præditum, nullum perfectum esse posse, nisi cæteris ingenio præstet & artibus, ac prudentiæ partibus imbutus sit. Ingenio excellenti & præstanti omnes quotquot olim fuisse leguntur philosophi, ingenijs floruerunt. Hinc Lactantius dixit li. 1. duos gradus sapientiæ. primus, falsa intelligere: secundus, vera cognoscere. Omnis autem intellectus & cognitio constat & fit ingenio polito & compto. Idem Lactantius li. 2. ait: quòd sapientiam sibi adimunt illi, qui sine vllò iudicio inuenta maiorum probant, & ab alijs
more

more pecudum ducuntur. Quare ingenio opus est, tum ad virtutem acquirendam, tum aliorum præcepta dijudicanda. Ingenio nostro, inquit Cicero in Tusc. quæstionibus, innata sunt semina quædam virtutum: quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitã natura perduceret. Si innata sunt nostris ingenijs semina quædam virtutum, certum est ex ingenio tanquam thesauro progigni ipsas virtutes: per ingenium ipsum virtutes aut perscrutari quemlibet, aut à docente melius imbibere & adijcere. Ideò veteres philosophi in disciplinã vel eruditionem suscipiebãt nullum, nisi eius ingenium prius perlustrassent & perscrutati essent: quod si obtusum fuerat, erudiendum non suscipiebant. Nam, vt refert Quintilianus, cui ingenium deest, illi non magis profunt præcepta, quã sterilibus

agris cultura: qui quantumuis colantur, fructum tamen non proferunt. Nulli tamen desperandum, cui ingenium contigit infœcundum, sed labor vehementior suscipiendus & subeundus, quo tandem duricies ingenij vincatur, teste Quintilia. lib. i. cap. i. Præstat ingenio alius alium, sed ita ut plus efficere possit, aut minus: nemo tamen est qui labore & studio nihil sit consecutus. Et si non ut optimus quisq; fieri potest, ideò tentare omittere non debet: nam ut Horatius inquit: *Est quodam prodire tenus, si non datur ultra*, id est, mediocrem facere profectum etiam & laudatur, si progredi non licet per ingenij ruditatem.

Inter ingeniosum tamen & ingenio carentem, duplex est differentia. Prima: ingeniosus ultrò & velociter virtutem consequitur, instar equi citati cursu, qui fræno retinendus est. Rudis
(verò

verò ingenio, similis est equo, qui ad cursum calcaribus est adigendus: sic ingenium rude labore est acuendum. Hinc de Isocrate refert Quintilianus, qui duos habuit discipulos, Ephorum & Theopompum, alterum ingeniosum, quem dicebat egere frænis: alterum rudis ingenij, cui calcaribus opus esse dictitabat. Secunda differentia: Ingenium nobile non diu durat, vel quæ didicit, minimè retinet: vt præcocia illa poma citò putrescunt, sed dura & agrestia mollescunt serius, at durant longè diutius. Ingenium itaq; durum labore etiam virtuti adaptatur. Nam Erasmus inquit: Eruditione mollescunt ingenia.

De disciplina, scientia, siue instructione.

Post ingenium, & arte siue instructione opus est: non enim sola natura vel ingenium sufficit, nisi & instructio accedat, quæ quod à natura im-

38 VITA HONESTA

perfectum est, perficit. Ideo inquit Cicero lib. 3. nouæ rhetoricæ: quòd ars nature commoda confirmat & auget. Deinde in eadem rhetorica lib. 4. refert Cicero: Vt equus indomitus, quãuis benè natura compositus sit, idoneus non potest esse ad eas vtilitates & artes, quæ desiderantur ab equo: ita neque homo indoctus, quamuis sit ingeniosus, ad virtutem potest peruenire, quoniam non potest virtus sine doctrina comparari.

Hinc quondam ducti gentiles illi, scholas publicas erexerunt, primùm Athenis vrbe Græciæ excellentissimam tunc temporis, & alijs in locis, vt in ipsis iuuentus instrueretur & sciẽtia & moribus probis, quæ duo sine instructione ægrè acquiruntur. Ideo Aristippus Philosophus indoctum & literis non eruditum, saxo & lapidi comparabat. Quæsitus enim quondã
 à patre

à patre quodā, quid filio suo prodes-
 set, si literis instrueretur: respondit,
 Et si nihil aliud, saltem in Theatro
 non sedebit lapis super lapidem, non
 erit apud doctos tanquam lapis. Vir-
 tutem acquiri instructione sciebant
 Ethnici, qui pædagogos domi habue-
 runt, sub quorum ferula, in forum filij
 artes & virtutem discerent: id quod
 Atheniensibus vsq; adeò religiosum
 fuit, vt legem statuerint: quòd filij
 non deberent cogi ad alendum paren-
 tes senio confectos, nisi in iuuentute
 ab ipsis essent præceptoribus ad in-
 struendum commissi, & virtute im-
 buti. Ad virtutem acquirendum, du-
 plici opus est instructione, muta sci-
 licet & viua. Mutam dant ipsi libri,
 qui leguntur, qui docent, tamen sine
 vocis sono. Altera præceptorum est
 viuorum, qui ore viuo proferunt &
 infundunt præcepta virtutis auribus

40 VITA HONESTA

adoleſcentum. Plus tamen viua præſtat eruditio, quàm muta. Ideò veteres quidam philoſophi leguntur varias terras fuiſſe emenſi, neque vllas reliquiſſe inacceſſas. Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato ad percipiendam virtutem nauigauère peregrè, hanc peregrinationibus ſuſceptis inueſtigauere. Non contenti fuerunt ymbratico & lucernario ſtudio, quod intra parietes habuiſſe potuiſſent: ſed aliò ſe contulerunt, vbi quid eſſet, quod diſcere deceret, vbi eruditos ſciebant, non libros, ſed philoſophos & inſtructores literatos.

*Autorum
libri qui
legendi
ſunt.*

Quatuor autem præcipuè authorũ libri ſunt legendi: ſcilicet poëtarum honeſta ſcribentium, historicorum, philoſophorum, & ſacræ ſcripturæ. Poetæ honeſti ad vitam honeſtam vſque adeò conducunt, vt olim ciuitates Græcorum eruditiffimæ, liberos ſuos

suos in poetis primum erudirent: solum poetas, sapientes esse dictitantes. In poetis pueri virtute instruuntur: vt verissimè dixit Horatius in Epistolis:

*Os pueri tenerum balbumque poeta figurat:
Mox etiam pectus præceptis format amicis;
Instruit exemplis, inopem solatur, & aegrum.*

Secundò, libri historicorum, qui nobis egregiorum heroum gesta, mores, & fortunas proponunt. Ex quorù vita laudabili, & benè viuendi modus acquiritur: & ex temeritate, aut infelici ipsorum casu cautiore fieri licet: id quod pulchrum est, aliorum insania frui. Ideò Diodorus dixit: Pulchrum est ex aliorum erratis in melius instituere vitam nostram: & quid appetendum, fugiendumve sit ex aliorum exemplis posse cognoscere. Historia, inquit Beroaldus, ad id quod honestum est, inflammat, detestatur

vitia, probos extollens, improbos deprimēs. Tertiò philosophorum libri, qui de virtute præcepta dederunt: vt sunt Ethicorum decem libri Aristotelis, Ciceronis tres lib. Officiorum, Lactantius de Diuina instituti. Erasmus de instituēdo principe Christiano, multiq; alij, qui honestum viuendi modum descripserunt. Quartò, sacræ scripturæ libri, qui Deum agnoscere docēt: quem agnoscere, vt creatorem omnium, ipsumque esse vnum, est vera hominis sapientia, vt inquit Lactantius lib. 2.

Deum agnoscere, vera hominis sapientia.

Paupertatem non obstare virtuti.

Non est quòd quidam paupertatem incusent, quò minus virtuti studeant. Paupertas namque olim (vt inquit Apuleius) Philosophis fuit vernacula. Et quemcunq; constat in aliquam venisse laudem, illum paupertas ab incunabulis est comitata.

Pau-

Paupertas vetera apud secula, om- *Paupertas*
 nium ciuitatum fuit conditrix, om- *tis laus.*
 nium artium repertrix, omnium pec-
 catorum inops, omnis gloriæ munifi-
 ca, cunctis laudibus apud omnes na-
 tiones perfuncta est. Hæc Apuleius. Si
 quis igitur paupertate premitur, se-
 quatur Cleanthem philosophum, qui
 inopia coactus, nocte aquas pretio
 hauriebat, vt interdium victum habe-
 ret, quo commodius literis incumbe-
 ret. Laboret etiam & ille, dum tem-
 pus est, vt mereatur vnde viuat, &
 virtutem comparet, quæ etiam & la-
 borantibus manu, aduenit. Hinc Se- *Lib. de vi-*
 neca dixit: Virtutem in templo inue- *ta beata,*
 nies, in foro, in curia, pro muris stan- *cap. 7.*
 tem, puluerulentam, coloratam, cal-
 losas habentem manus. quo nihil a-
 liud videtur ostendere, quàm quòd et-
 iam laboriosos homines virtus ada-
 mat, & amplectitur.

An si-

An sine doctrina possit virtus acquiri.

At diceret aliquis: Multi indocti sūt, neque vnquam literas didicerunt, & tamen honesti viri habiti sunt, & æstimati. Respondendum est, quòd vtique multi ingenio optimo ducti sunt ad virtutem sine doctrina, teste Cicero in libris Orationum, sic dicente: Ego multos homines noui, excellenti animo, & virtute fuisse, & sine doctrina, naturæ ipsius habitu propè diuino per seipfos, & moderatos, & graues extitisse vidi. Etiam illud adiungo sæpius ad laudem & virtutem, Naturam multò melius sine doctrina, quàm sine natura valuisse doctrinam. Atque idem ego cōtendo, cū ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quædam, confirmatioq; doctrinæ: tum nescio quid præclarum atq; singulare solere existere. Hæc Cicero.

De

De exercitatione.

Præter ingenium & scientiam, tertio exercitatione diligenti utendum est: alias nequicquam studeat et quispiam pro virtute acquirenda. teste enim Cicer. 3 lib. nouæ rhetoricæ: In omni disciplina infirma est artis præceptio, sine summa assiduitate exercitationis: tum verò in memorijs minimum valet doctrina, nisi industria, studio & labore, & diligentia comprobetur. Et Lactantius lib. 3. inquit: Artes ideò discuntur, non vt sciatur, sed vt exercentur. Exercentur autem, vel ad vitæ subsidia, vel ad voluptatem, vel ad gloriam. Cicero in officijs scriptum reliquit, Quòd omnis laus virtutis non in cognitione, sed in actione consistit: id est, parum est noscere, vel scire, quid virtus sit, quid honestum, & quid vitiosum, nisi & ipsam operemur virtutem.

Erit

*Erit autem hæc exercitatio scientiæ cognitæ
vel auditæ, pro virtute ac-
quirenda.*

Ex quatuor illis libris, scilicet poetis, historicis, philosophis, & sacra scriptura, si fructum & commodum veræ virtutis & honestatis cupimus, apum in colligendo melle sequamur consuetudinem, oportet. Solent apes mel congerentes, varios circumuolitare flores, multos degustare flosculos, fucci aliquid exugere, deinde non nihil humoris secum aduehere in aluearia, quod deponunt, & constipant in mel futurum: idque sæpius faciendo tandem multum coaceruant mellis, dulce laborum præmium. Non secus & literarum, & virtutis quisque studiosus qui fuerit, & aliquando in virum euadere cupit, quadruplicem debet habere exercitationem. Prima exercitatio: ut ex illis, quæ legit, vel audit,

audit, vtilia quæ erunt ad eloquentiã
 vel virtutem, illa excerpit in librum
 raptitium, tanquam memoriæ custo-
 dem, quicquid vsquam legerit, quod
 eloquentiam iuuat vel virtutem. Nã
 vtraque re opus est egregio viro, te-
 ste Cicerone primo lib. veteris rhe-
 toricæ, sic dicente: quòd sapientia si-
 ne eloquentia parum profit ciuitati-
 bus: eloquentiam verò sine sapientia
 plerunque obesse, prodesse nunquam.
 Habebit igitur quisque studiosus li-
 bros raptitios duos, in quos audita
 vel lecta excerpit. In vnum, quod e-
 loquentiam: in alterum id quod vir-
 tutem docet: instar auari thesaurum
 colligentis, qui diuersos habet locu-
 los, in quos argentum seorsum, & in
 quem aurum solum deponit. Hæc ex-
 exercitatio fuit Plinij Naturalis histo-
 riæ autoris, de quo scribit Plinius Se-
 cundus, eius auunculus, in epistolis,
 quod.

quod nihil legit, quod non excerp-
ret. Secūda exercitatio: excerpta me-
morix includat, cogitetque se illis
quandoque velle vti, teste Macrobio
lib.6. Saturnalium dicente: Hunc esse
optimum modum legendi vel audiē-
di, imitari ea quæ in alijs probas: &
quæ maximè miraris inter dicta alio-
rum, illa in aliquem vsum tuum con-
uertere. Id quod Latini inter se fece-
runt: simul & Græci excellentes viri
solebant. Hæc Macrobius. Non enim
illud est authorem aliquem audire,
discere eius verba, vel orationes in-
telligere: sed ex suis scriptis sibi elo-
quentiam & rectè viuendi modū col-
ligere. sicuti non prodest cibus cor-
pori, ori & faucibus impositus solū,
nisi & in stomachum descendat, & i-
bi concoquatur, & tandem in sangui-
nem ac carnem vertatur: ita neq; le-
ctio audita vel lecta prodest, nisi in
loquen-

loquendi vsum, & magis sapiendi cō-
uertatur. Tertia exercitatio hæc erit:
vt in dies aliquam lineam ducat: exē-
plo Apellis pictoris, qui quotidie
quātumuis occupatus esset, ad minus
tamen lineam pinxit, vel traxit. Sic &
auari solent, qui in dies numum v-
num seponūt in futurum thesaurum.
Parua namque pusillis sæpè addita,
multa tandem fiunt, teste Hesiodo
poeta:

Parua si tentas superadiessisse pusillis:

*Idque frequens peragas, magnus cumulatur
acerum.*

In hac exercitatione laborandum
non est, vt in dies quàm multum dis-
camus: sed, vt quàm doctè & benè. I-
deò Apelles cuidam pictori indocto,
glorianti quòd imaginem quandam
subitò & citò depinxisset, respondit:
nō demiror illud: nam & multò plu-
res tam ineptas imagines, citò pin-
gere

D

gere

*Suetonius
in Augusto.*

gere posses. Quare Catonis est sequenda sententia: Sat citò, si fat benè. Inde Augusto Cæsari adagium fuit: Matura lentè: id est, festina lentè in opere, id est, prudenter, nō nimium. plus enim prodest progressus parum velox, & prouidus, quàm velocissimus sine arte & ratione. Quarta & vltima exercitatio: vt ad vesperam per diem audita vel lecta, repetantur: quem morem Catoni fuisse dicit Philelphus libro 2. De puerorum educatione: & Apuleius scribit de quibusdam in India, qui vocabantur Gymnosophistæ, qui neque terram colere sciuerunt, neque agros arare, neque equos domare, nec taurum subijcere, nec ouem tondere: tamen mirum in modum sapientiam colebant, & magistri senes, & discipuli iuniores: nihil tam odio habentes, quàm animi torporem & otium. Postquàm mensa erat strata, prius-

SIVE VIRTUS. SE

priusquam edulia apponerentur, omnes adolescentes ex diuersis locis & officijs ad dapes conueniebant: tum magistri rogabant eos, quid boni à lucis ortu, ad illud tempus diei fecissent. Tum vnus commemorabat se inter duos fecisse pacem, & concordiam: alius parentibus quippiam imperantibus obediuisse: alius meditatione se aliquid excogitasse: alius quippiam se didicisse. Qui autem nihil afferre, vel dicere poterat: foras imprāsus ad laborem extrudebatur. Hæc Apuleius. Sic & studiosus quisque ad vesperam apud semetipsum sequatur ouium naturam, quæ vesperi in stabulis, è pascuis pulsæ, ruminant, id est, rursus edunt, & dentibus conterunt pabulum in die decerptum, simul & pastori suo lac præbent de gramine per diem decerpto. Sic & studiosus virtutis, lecta vel au-

dita, vesperi repetat, tam quæ ad eloquentiam, quam quæ ad virtutem cōducunt. Secundò, ea ipsa in lac vertat: id est, in vsum vtilem, & honestum suæ vitæ vsurpet, & erga alios exhibeat id, in quo profecit: sicuti oues suo pastori se ostētant lacte per diem gramina se corrosisse, non otio diem transegisse. Proderit & hoc non parum, imò maximè, cum alio certare, vter in eloquentia, vel virtute plus progressus sit. Tum enim quisque experitur, quātum, aut sciat, aut nesciat, dum cum alio se confert. Ideò scribit Suetonius in lib. De illustribus grammaticis, quòd olim in scholis literarijs hic mos fuit, vt scholastici ante meridiem inuicem disputarent: sed post meridiem sepositis libris declamarent.

APVD

APVD SEIPSVM QVIS DECOR, Virtus vel honestas seruanda sit, in omni etate.

CAPVT III.

Virtutis, siue honestatis vita consistit in duobus: scilicet ornatu suiipsius, deinde in honesta actione erga alios, teste Macrobio in Somnium Scipionis, lib. i. ca. 7. dicente: quod per virtutem vir bonus, redditur primum suiipsius rector, deinde Reipub. Primum decet seipsum regere, & rectè instituere, priusquam alium doceamus. Hinc quesitus Thales Milesius philosophus, quis verè rex esset, respondit, qui seipsum regit, ne ipsi dicatur: Tecum habita, vt noris, quàm sit tibi curta supellex. Quomodo autem deceat per virtutē instruere, aut regere seipsum, sedula opera

D 3   discen-

discendum est, & sequentia vtcunque demonstrabunt.

Sex praecepta seruanda illi, qui seipsum honestè & instruere & regere.

vult.

Primum praeceptum, discat tacere. Silentium plus admet, quàm loquacitatem. Taciturnitas enim prudentē virum indicat: sed garrulitas stultum qui tacere nequit. Tacendo (inquit Macrobius Saturnalium lib. 7. cap. 1.) Philosophus non minus philosophatur, quàm loquendo, id est, non minus est signum sapientiæ tacere, quàm loqui. Hinc, vt ait Apuleius, Pythagoras primū hoc nomine philosophus vocatus, nihil prius docuit discipulos suos, quàm tacere: primaque eius instructio discipuli, futuri sapientis, erat, linguam coercere, & verba premere intra vallum dentium. Socrates quoque interrogatus à quodam, quomodo

modo quis sapiens fieret, duo precepta ipsi dedit: primum, ut taceret sæpius, quam loqueretur: alterum, ut loqui disceret. Tacendum esse sæpius, quam loquendum, patet per tria signa. Primò per naturam, quæ cõtulit homini os vnũ, & aures duas, ut minus loqueremur, quam audiremus. Secundò, per veterum Romanorum consuetudinem. Solebant enim Romani pingere Angeronam, Deam silentij, ore cera obsignato, & Aegyptij Harpocratem Deũ silentij depinxerunt, duobus digitis os occludentem. Tertiò, per antiquorum philosophorum doctrinam, qui nihil vsq; adeò damnabant in homine, quam multiloquiũ, dicentes: ideò naturam dedisse homini dentes, & labia ante linguam, ut ipsam comprimeret, ne nimium effutiret. Ideo Xenocr. philosophus, quæsitus de suo silentio, respondit: Se nunquã penituit.

nituisse quòd tacuisset, sed persæpè quòd locutus fuisset. Secundum: Præ loqui discat, quæ scilicet verba loqui deceat: non mendacia, neq; ficta. Nam qui audet loqui ficta, & non visa, niger est, teste Horatio. Neque ea verba, quæ vt Plinius inquit, sunt reditura per iugulum, id est, loquenti nocitura: neque verba detrectatoria, quibus alteri honor detrahitur: neq; verba arcana, aut inter pocula dicta, sed solum ea quæ honesta sunt, pudica, utilia, & vera. Cætera omnia tacenda sunt virtutis cultori. ideò Ouid. dixit,
Eximia est virtus, præstare silentia rebus:

Et contrà, grauis est culpa tacenda loqui.

In loquendo igitur hæc lex est seruanda: vt locuturi nos videamus, an deceat pro loco, pro tempore, & quo ad præsentés alios. Secundò, tum loquamur, quando silentium aut nobis, aut alijs est nociturum. Tertium; præcaueat,

caueat, vt ne quid nimis agat, vel faciat, id est, vt in omnibus rebus modum obseruet: neque nimium agat malum, neq; nimis modicè quod bonum est. Terentius in Andria, scena prima: Nam id arbitror adprimè in vita vtile esse, Vt ne quid nimis, id est, mediocritas seruetur. Hinc eruditi dixerunt: Virtutem in medio positam.

Horatius:

*Est modus in rebus: sunt certi denique fines:
Quos vltra, citraque nequit consistere rectum.*

Virtus consistit in mediocritate: & in excessu vitium est situm. Quare in omni re mediocritas & modus laudantur, excessus semper vituperatur. Inde Hesiodus poeta dixit: Dimidium plus toto, id est, plus laudatur in rebus mediocritas, quàm ipsa nimietas: Nam & vulgi prouerbum habet: omne nimium in vitium vertitur. Cleo-

D 5

bulus

bulus Lyndius vnus septem sapientū
Græciæ, dixit: Optimus est modus in
re qualibet. Quartum præceptum, vi-
tet & fugiat illud, quod ipse in altero
carpit, testimonio Diogenis philoso-
phi dicentis: Si vis bonus & virtute
præditus effici: expelle à te, quod in
alio despicias. Et Cicero dixit: Omni
carere vitio debet is, qui in alium pa-
ratus est dicere vitium. Facillimè au-
tém & acerrimè aliorum cernimus
crimina, sed nostra ignoramus & ce-
lamus.

Si quis in seipsum descenderit, &
secum perpenderit qualis ipse sit, ani-
mo nempe iuxta vitioso: tum cessabit
mordere alium, & prius seipsum à vi-
tijijs purgabit, Virtuteq; ornabit. Ideò
Saluator noster Iesus Christus in E-
uangelio, ad virtutem nos hortatu-
rus, iussit: Vt prius ex oculis nostris
trabem eijceremus, tum deinde alteri
festu-

festucam: nos prius curaremus, nobis medicaremur, tum alijs.

Quintum præceptum: Vtranq; fortunam ferre discat, prosperam scilicet, & aduersam: non nimium exultet in fortunæ prosperitate, ne subito mutata fortuna, ipsum nimium perturbet & contristetur. Neq; in aduersitate nimium doleat, exemplo Socratis, qui in vtraq; fortuna, eodem vultu & animo fuisse legitur. Ideò & Plato olim quæsitus, per quod homo sapiens agnosceretur, respondit: Homo sapiens cum vituperatur, non irascitur, & non extollitur nimium, cum laudatur. Virtus namque superbiam nescit, quia vitium est: neq; desperationem & iram admittit, quia etiam vitia sunt. Quare vulgò est proverbium: Qui homo in aduersis rebus pusilli est animi: ille nauci non est. In vtraque igitur fortuna, prospera
sive

siue aduersa, sequenda est consuetudo cuiusdam philosophi, qui in rebus prosperis tristabatur, sciens post læta, ventura tristia: in rebus aduersis lætabatur, expertus post malum sequi bonum. Nam mutabilis est fortuna. Ita & nos in prosperitate cogitemus tristitiam aliquam sequuturam. Nam teste Plauto in Amphitr. Ita dijs visum est, voluptati vt moeror comes subsequatur. In aduersis ita cogitemus: Dabit Deus his quoq; finem. vel illud Vergilij: Et hæc (scilicet mala) olim meminisse iuuabit. Sextum & vltimū: Studeat placere bonis & prudentibus: quibus placere, maxima, & laus & virtus est. Nam qui illis placeat, eum oportet quoque aut bonum esse, aut saltem fieri. Boni nanq; non nisi bonos amant, & mali malos. Debere autem illum laborare, vt bonis placeat, qui virtutem exoptat, liquet
ex Se-

ex Seneca, dicente: Aliquis vir bonus eligendus est nobis, ac semper ante oculos habendus, vt sic viuamus, tanquam illo spectante; & omnia faciamus, tanquam illo vidente. Facile enim ille benè viuet, & secundum virtutem, qui ad volūtatē & regulam, vel ante oculos bonorum viuit, & verfatur: non secus ac ante speculum mulieres sese ornantes, tandem venustissimè ornate, prodeunt in publicum.

De diuersarum ætatum moribus & virtutibus.

Virtus, siue honestas, hominem licet deceat, & ornet, tamen ætate diuersa diuersi mores honestatis exiguntur. Nam prouerbiū est: Alia vita, alia diætā, alios mores postulat. Non enim eadem conducunt omni ætati: sed alia decent pueritiam, alia iuuentutem, alia adolescentiam, alia virū, & se-

62 VITA HONESTA

& senem. Cum ætate namque mutatur natura: ideo & mores sunt variandi. Sunt autem sex ætates hominum: scilicet infantia, pueritia, iuuentus, adolescentia, ætas virilis, & senectus: quarum quælibet habet sua officia, & mores, vt sequitur.

De Infantia.

*Infantia
vnde dicta.*

Infantia prima est ætas hominis post natiuitatem: sic dicta, quòd non dari potest. Illi nulli possunt mores præscribi, siue virtutes, quia nondum est rationis compos, neq; linguæ habet vsum, neque intellectu vtitur. Ideò solum nutricis siue matris instructione viuat oportet.

De pueritia.

*Pueri vnde
dicti.*

Pueritia, secunda est ætas, quando infantes loqui incipiunt, nondum habentes plenum rationis vsum. Dicti sunt pueri fortè à Bua, id est, potione pueri-

puerili, quam Buam vocāt, verba prima proferentes imperfectè sine prudentia, ratione, & intellectu. Hi sunt docendi per parentes, vt honestè vivere incipiāt, hisce moribus scilicet, vt Deum agnoscant, & colant corde, & orationibus simul, & diuam virginem Mariam, vt consulit Hermannus Buschius in carmine, vbi hortatur pueros ad virtutem. Sint obedientes parentibus, senes reuereantur. A ludo, & prauorum consortio absint, ne vitijs maculentur priusquam ratione rectè vti inceperint, quo nihil potest esse odiosius, teste Apuleio, sic in-
quiente: Puerum quis non oderit, cum videat ipsum velut monstrum quoddam, prius robustum, & scelere plenum, quàm ætate: prius nocentem crimine, quàm corpore potentem, paruum annis, sed magnum malitia. Nondum tamen perfecta prudentia

dentia in puero potest exigi aut haberi, cum in ipso dominetur puerilitas ipsa, & nouæ mētis imbecillitas: ideo & pupis ludit, & equitat in arundine longa. Ob id tamen ei indulgendū nimium non est, ne in vitia inclinetur & flectatur, semperque morbidus maneat. Nam quod teneris in annis imbibitur, vsque ad sepulchrum retinetur. Quare instruendi sunt diligenter in his præceptis, vt tradit Philelphus lib. 8. de educatione liberorum, scilicet vt DEVM colant, obediētes sint, & verbis, moribus, corpore, ac vestibus ornatum habeant. Non sint loquaces, aut mendaces, non bestia, prauis moribus, corpore non pigri, vt aselli: neque immundi, vt fues in volutabro: aut vestibus pessimè pexis, vt mendici: aut sordidi, vt capræ sordidatae: neq; animo indocti maneant, instar lapidis, aut asini Arcadici. Et
septi-

septimum annum postquã attigerint, præceptoribus literarijs committantur. Id namque solebant Gentiles, vt testis est Philelphus lib. 2.

De iuuentute.

Iuuentus, ea est ætas, quæ proxima est pueritiæ: licet secundum Perottũ ipsi Iuriscõsulti ponant, & numerent iuuentutem post adolescentiam, vsu tamen præponitur, dum scilicet iam perfectè fari possunt filij, & præceptoribus commissi sunt, aut apti vt committantur. Dicta autem est iuuentus (vt ait Perottus) à iuuando, quia viribus sit apta ad iuuandum parentes. Expedire namque potest negotia commissa, & ad labores nonnullos ferre opem, aut manum admouere. In hac ætate fugienda est secundũ Quintilianum lib. 1. cap. 3. tertio, mollis educatio. Educatio enim illa mollis, inquit, corrumpit & corporis, & in-

*Iuuentus
vnde di-
ctã.*

E genij

genij neruos. Quid igitur adultus faciet: qui in purpura reperit? Delicate autem in ista etate qui aluntur, omni in vita lautitias expetunt: quas si consequi nequeunt, quantum cupiunt, laborant per fas & nefas suo palato delicate satisfacere: & tandem in otium, ludum, & furtum, ac omne malum ruunt. In hac etate pueri Romanorum bullam, quam in collo gesserunt ab infantia, foribus suspenderunt in templum, tanquam pueritiæ renūciantes: & in posterum exuere volentes mores illos, quos pueri habuissent: toga alba & candida induebantur, cum purpura prætexta, vel præposita, in exemplum vitæ candidioris, melioris & honestioris: ut togæ albedinem adspicientes, fugerent vitia, quæ homines denigrant, & alijs odiosos reddunt, purpuræ splendorem videntes, cogitarent & conarentur,
vt sic

vt sic eorum splenderet vita, quò omnibus commendaretur.

Erunt autem hæc officia iuuenum.

Deum in primis venerari orationibus & corde puro: Deinde parentes: *Dei mandata pueris* proximè præceptores. Illis tribus *audata pueris* auscultare, ac fugere quæ prohibent, *discenda.* exequi quod præcipiunt. Dei mandata discant, audiant, quærant, & exequantur. Quod autem tribus his obsequendum sit iuueni, facile patet. Nam ab ipsis pendet vita nostra, à Deo animam accepimus, à parentibus corpus, à præceptoribus animæ instructionem, per quam vita nostra differt à brutis. Ideo vt simus grati, ipsis est obsequendum.

De adolescentia.

Adolescentia quarta est ætas, quæ *Adolescentia vnde* incipit ab anno decimoquarto vitæ *dicta.* nostræ: dicta adolescentia, à verbo *adole* dolesco, quod significat cresco. Nam

E 2 tum

68 VITA HONESTA

tum temporis homines adolefcunt corpore, viribus, ratione, vitijs, & virtute: magis tamen ad vitia flectuntur, quàm ad virtutem: ac tum prius cognofcitur cuiuslibet natura, ad quid fcilicet inclinatus fit. Nam antea agnofci non potuit, propter ætatis imprudentiam. Facti enim adolefcētes (vt inquit Terent. in Andr.) animum fuum ad aliquod ftudiū applicant, aut equos alere, aut canes ad venandum, aut ad philofophos colendum & difcendum. Cui & Horat. cōfentit in arte poetica:

*Imberbis iuuenis, tandem cufode remoto,
Gaudet equis, canibusque & aprici gramine
campi.*

*Cereus in vitium flecti, monitoribus afper,
Vtilium tardus prouifor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque & amata relinquere
pernix.*

Hæc ætas, adolefcētia fcilicet, eft
duplex,

duplex. Prima ab anno 14. ad annum 18. durat: & dicitur adolescentia Ephœbia, quia illis annis imberbes sūt adolescentes: sicuti olim Phœbus, id est, Apollo in templis gentilium stabat sine barba, vt ait Valerius Maximus lib. 1. de Neglecta religione, de Dionysio Tyranno Syracusano. Anno autem 18. primæua crescit barba, & tum dicuntur adolescentes ex Ephœbis excedere, & tendere ad ætatem virilem. In omne genus vitiorum hæc ætas hominem adolescentem præcipitat, in otium, ludum, inobedienciã, crapulam, luxuriam, scortationem, superbiam, prodigalitatem. Sua inaniter dilapidant adolescentes, nihil solliciti posteræ vitæ, omnes testantur Comœdiæq: quæ nihil aliud de adolescentibus dicunt, quàm quod sua fornicibus & conuiujs infundunt.

E 3

Quo

*Quomodo à parentibus vel præceptoribus
adolescentes sint ad virtutem & honestatem
ducendi.*

Cum igitur hæc ætas præter omnes
alias ætates ad vitia sit proclivis: in
dieſq; magis in ipsa se dedat per ado-
lescentiæ libidinem, instar iuniorum
hinnulorum, quos iuventus titillat: i-
deò sunt frænandi adolescentes, aut à
parentibus, aut à præceptoribus, non
secus ac equi indomiti ab infessore
calcaribus domantur, & cicurantur.
Quatuor autem præceptis, parentes
vel præceptores ipsos adolescētes ad
bonam frugem ducere debent: scili-
cet, instructione, monitione, promif-
sione: ultimò, laude, & minis.

Instructio sex constabit præceptis.

Primò doceatur adolescentes, Deū
esse adorandum, & venerandum in
primis & ante omnia: qui cūcta crea-
vit, pascit & conseruat: nihil mali im-
puni-

punitum relinquens, nihil boni irremuneratum: bonis dans præmium æternum: malis supplicium perpetuum: sine ipsius gratia & fauore, nihil posse nos homines, neque momentum quidem viuere: ideò cauendum, ne mala vita ipsum offendamus.

Secundò, Non esse confidendum in bonis terrenis, præsertim non in corporis pulchritudine. Nã forma corporis est admodum fragile bonum. Ideò Verg. dixit Eclo. 2.

O formose puer, nimium ne crede colori.

Alba ligustra cadunt, vascinia nigra leguntur.

Neq; nimis doleant, si corpore sint deformes: sed laborēt, vt pulchri fiāt animo. Nam, vt inquit Franc. Petrarca, in lib. de aduersa fort. Pulchrius est pulchrum fieri, scilicet scientia & virtute: quàm pulchrum nasci, scilicet corpore. Hoc præcepto Socrates instruebat suos discipulos, iubens

eos sæpe inspiciere speculum: vt si viderent se corpore formosos, laborarent vt & pulchri fierēt animo. Corpus enim animum concludens inquinatum, sepulchrum est pretiosum & venustum, continens cadauer putridum. Ideò Christus in Euāgelio Pharisæos vocabat sepulchra dealbata: quod apparerent religiosi, ac boni, sed intus lupi essent rapaces. Sin corpore essent deformes, iussit Socrates, vt animi quærerent pulchritudinem scientia & virtute, quæ nobilior esset, & longius duraret, quam corporis forma. Tertiò: Neque in diuitijs, in opibus, siue pecunia multa, spem ponant: sed in sola scientia ac virtute, confidant se diuites & foelices futuros: nam solum doctum & sapientem verè esse diuitem: diuitias vulgares perire citissimè: multos nanq; quondam fuisse ditissimos: sed citius dicto factos.

factos infortunatissimos, vt legitur de Cræso, rege Lydorum opulentissimo. Diuitias nō esse dignas, vt amētur, tanquam bona pretiosa. Nā Cicero refert 4. lib. nouæ rhetoricæ, Si voles diuitias comparare cum virtute: vix satis idoneæ erunt, vt sint virtutis pedissequæ siue famulæ. Ideò adolēcentes, dum ingenium viget, & ætas, comparent sibi viaticum ad senectutem, scilicet virtutem & scientiam. Per illa enim in senio acquiritur honor, salus, laus, & virtus. Quare Thales Milesius philosophus olim quæsitus, quid adolēcentes discere deberent, respōdit: Illa quibus in senio essent vsuri, indicans virtutem & scientiam. Quartò, quicquid nocere alijs viderint, vel alios vitiare, illud ipsi fugiant, & per aliorum damna, sapere incipiant, & vitam suam in melius conuertant ac instituant. Quæ autem

E s   alios

*Que vitia
pueris fu-
gienda.*

alios vitiant, & alijs incommodant, sunt hæc, inobedientia, mendacium, garrulitas, infidelitas, improbitas, & ludus, vbi pretio luditur, scortatio, ebrietas, prodigalitas, otium, & pravorum societas. Quintò, proponantur ipsis exempla bonorum & malorum hominum, & dicatur vita & finis ipsorū: malos malo esse donatos præmio, bonos autem bono. Hinc veteres Romani adolescentes in principio adolescentiæ induebantur toga virili, vt paulatim inciperent, ac tenderent ad vitam viro honesto dignā: deinde ducebantur ad publicum forum, nimirum vt agnoscerent, & viderent communem hominum vitam esse duplicē vitiosam scilicet, & virtutis: vitiosam malum sortiri exitum & finem, sed virtutis viam primò esse arduam & senticosam, tandem tamen præmio donari bono, & perpetuo.

tuo. Ideò Hercules quondam factus
 adolescens, elegit feruire virtuti per
 laborē, sciens post laborē sequi præ-
 mium, q̄ vitijs feruire per otium, vt de
 ipso scribit Cice. 1. Offic. Sextò, exer-
 ceantur labore & fatigatione: nō otio
 deditos esse patiātur, ne in libidinem
 inhonestam cadāt, Nā testante Ouid.

Otia si tollas, periēre Cupidinis artes.

Ideò veteres Romani suos liberos
 exercebant dimicando, pugnando, &
 natando. Exercendi igitur adolescen-
 tes opera assidua, more equitum, qui
 in dies equos indomitos stabulis edu-
 cunt vicatim, aut in campum, vt cal-
 caribus & freno currendo assuesciant,
 non torpore putrescant.

De Monitiōe.

Secundò præter instructionem, pa-
 rentes, vel præceptores admoneant
 adolescentes erroris. Si in aliquo er-
 rauerint, doceri debent quid melius
 sit

fit factu & honestius. Sæpè corâ ipfis
 verba fiant de honestate, & viris ho-
 nestis, vt sic rãdem per assiduam mo-
 nitionem fiant honestiores. Nam ver-
 ba mouent animos: & quod quis sæ-
 pissimè audit, id cordi includit. Ad-
 moneãtur autem, vt honestorum pa-
 rentum, cognatorum, & agnatorum
 sequantur vestigia. Sic Aeneas duode-
 cimo Aeneidos hortatur & monet fi-
 lium suum Ascanium, vt ex se patre
 suo discat virtutem, dicens:

*Disce puer virtutem ex me, verumq; laborẽ,
 Fortunam ex alijs. nunc te mea dextera bello,
 Defensum dabit, et magna inter præmia ducet.
 Tu facito, mox cùm matura adoleuerit ætas,
 Sis memor.*

De Promissione.

Tertiò promittatur eis, se magna ac-
 cepturos præmia, & à nobis, vbi que
 & semper, si virtutem fuerint secuti,
 vt in Epistolis inquit Horatius:

Ibo-

*I bone quò virtus tua te ducit, i pede fausto,
Grandia laturus meritorum præmia.*

Pergite ô adolefcentes, quò virtus
vos ducit, magna accipietis præmia:
omnia enim adfunt illi, & ipfi nihil
deest, qui virtutem habet, teste Plauto
in Amphitr. Comœdia,

De laude & minis.

Vltimò & quartò, laudentur ado-
lefcentes, si in virtute & honestate
proficere, & progredi visi fuerint. Nã
laus magnū est calcar ad susceptum
peragendum negotium: vt hisce ver-
sibus refert Ouid. 5. lib. Tristium:

*Denique non paruas animo dat gloriæ vires;
Et sæcunda facit pectora laudis amor.*

Omnes enim, vt inquit Cicero, tra-
himur & laudis cupiditate & amore.
Quintilianus quoque iubet laudare
adolefcentes, saltem ad bonam frugē
proficientes. Sin desides fuerint ad
virtutem & honestatem amplecten-
dam,

78 VITA HONESTA
dam, neq; pia audierint monita, tum
minis cum ipsis agendum est: deinde
& verberibus, testimonio Cicer. lib.
4. nouæ Rhetoricæ, sic dicentis: Qui a-
dolescentum peccatis ignoscendum
putant oportere, falluntur: propterea
quòd ætas illa non est impedimento
bonis studijs: apti sunt ad bona discē-
da, non minus, quàm mala. At hi sa-
pienter faciunt, qui adolescentes ma-
ximè castigant, vt quibus virtutibus
omnem vitam possint tueri, eas in æ-
tate maturissima sibi comparent. Hęc
Cicero.

De adolescentum officijs.

Adolescentum officia sunt varia.
Primò eligere & sibi proponere de-
bent genus vitæ, quo ad funus vsque
vti volunt, exemplo Herculis, qui in
adolescentia id fecisse legitur: & mo-
re Romanorum, qui adolescentes in-
eunte adolescentia, in forum publi-
cum

cum ducebant, indutos toga virili, vt nuces spargere inciperent, quibus diu lusissent: exuerent prioris ætatis stultitiam, auspicarentur vitam quæ hominibus commendaretur. Oportet enim hominem viuendi honestatem non excedere, cui inter homines vita agenda est.

Secundò, teste Cicerone primo Officiorum: adolescētis est, maiores natu vereri, & ex illis eligere optimos & probatissimos, quorum consilio & honestate suam instituat vitam. Temperet sibi à libidine, & omni stultacupiditate, exerceat se labore, & patientia animi ac corporis, vt & in bellicis ac ciuilibus officijs fiat aptus: & cum animum recreare vult & dare se iucunditati, caueat intemperantiam: recordetur verecundiæ, non sit nimis prodigus & lasciuus, sed verecundus, præsertim in illis rebus, in quibus
vult

80 V I T A H O N E S T A

vult adesse natu maiores. Hæc Cice-
ro. Præterea in loco & tempore cogi-
tent adolescentes, se homines, non
bestias esse. Ideò & mores habeant
meliores brutis: cogitent se adoles-
centes esse, non pueros, vel iuuenes, vt
pueriliter agant: neque esse viros &
senes, vt per seipfos satis sint pruden-
tes, sed q̄ adhuc egeant instructione.

De ætate virili.

Quinta ætas, dicitur ætas virilis,
dum iam matura & adulta est homi-
nis persona vel ætas, & corpus adole-
scere cessauit, simul & barba in men-
to emerferit. Hæc est sola & vnica æ-
tas virtuti plus accommoda & hone-
stati: nam & ratione viget, & corpore
valet, vt virtutem amplectatur. Ab
huius ætatis nomine, nepe à viro, pri-
mitus est virtus denominata. Dum e-
nim huic voci, vir, additur syllaba,
tus, fit dictio Virtus. Sortita autem est
nomen

SIVE VIRTUS. 81

nomē virtus à viro, eò quod solus vir *Virtus vn-*
 aptus fit minister & cultor virtutis. *de nomen*

De viri honesta vita.

sortita.

Viri vita tota honesta esse debet, &
 plena omni virtute. Nam non agit vi-
 tam verè honestam ille qui non om-
 neis virtutes simul obseruat, sed pec-
 cat in aliqua. Sit igitur vir ipse pru-
 dens, iustus, temperans, & fortis. Pru-
 dens sit, vt prudenter quælibet agat
 verba, & factorum præteritorum re-
 cordetur, præsentia rectè disponat,
 futura præmeditetur & prouideat.
 Quicquid agat, prudenter agat, & re-
 spiciat finem. Nam turpe est (vt inquit
 Cicero) post finem dicere: Non puta-
 ram. Ideò Terent. in Adelphis dixit:
 Istud est sapere non quod ante ocu-
 los est solùm videre, sed quæ futura
 sunt prospicere. Iustus sit, nulli no-
 cens, nulli iniuriam inferens, amicus
 sit alijs, concordiam amet. Pius sit &

F

huma-

82 VITA HONESTA

humanus, & in omnibus rebus amet
constantiam, & fidem seruet. Nam fi-
des (secundum Cicer. i. Officiorum)
est iustitię fundamentum. Temperans
sit in omnibus rebus, scilicet modum
seruans: modestus, castus, moderatus,
parcus, sobrius, & pudicus.

Fortis sit, non corpore, sed animo,
non timidus & pusilli animi, in ad-
uersis rebus, non cedat malis, sed con-
trà audentior eat: non commoueatur
subitò & perterreatur, sed magno sit
animo, vtcunque res ceciderit. Præ-
sertim tamen cupiditatem & irā fræ-
net. Non stulta cupiat, vt pueri: ira-
tus, nihil faciat. Ideò Plato quondam
quæsitus, Quis hominum esset for-
tior? respondit: Qui propriam iram
vincere potest.

Insuper vir honestatis cupidus, hæc
duo obseruet præcepta. Primum, cu-
ret vt talis sit, qualis haberi cupit. Nā
teste

teste Cice. 2. Offic. Socrates quondam
dixit: Breuem esse viam ad gloriam, si
quis studeat talis esse, qualis haberi
vult ab alijs. Secundum laboret ne fa-
mam viri honesti perdat, ex hoc præ-
cepto Ouidij:

Omnia si perdas, famam servare memento,

Qua semel amissa, postea nullus eris.

Ut autem quilibet hoc possit, se-
quatur hoc præceptum Horatij in E-
pistolis:

*Inter cuncta leges, & percontabere doctos,
Qua ratione queas traducere leniter ævum.*

De Senectute.

Sexta & vltima ætas, est senectus:
cui ætati propria est prudentia, quam
vel longo vsu vitæ, vel scientia, vel
experientia ipsi senes sunt consecuti.
Quare ipsorum officium est (inquit
Cicero primo Officiorum) iuuen-
tutem, amicos, & Rempublicam,
consilio ac prudentia adiuuare. Ideò

§4 VITA HONESTA

*Senatus
vnde di-
ctus.*

Romulus primus conditor urbis Ro-
mæ, centum senes (teste Iuio) elegit,
qui vrbi & consilio & prudentia re-
gēdæ præessent. Inde à senibus dictus
est Senatus, quasi senum collectio &
turba, quòd ipsi senes rectores vrbiũ
esse debeant, ac iunioribus esse exem-
plar honestatis. Ideò ipsis honor ex-
hibetur, tanquam prudentiæ simula-
chris, honestatis & virtutis possessõ-
ribus & doctoribus. Senum porrò of-
ficiũ est auaritiã (quæ maximè in
seipsis dominatur) vitare: deinde mo-
rositatem & desidiã. Cogitare quid
sibi velint cani capilli in capite, &
corpus decrepitem: nempe, vt graues
& bonos habeant mores, & recordē-
tur ad se in dies mortem accedere ac
sepulchro imminere. Corpus flecti-
tur terram versus, quo sciant se per
mortē mox terram ingressuros. Qua-
re mundi gaudia & illectamenta de-
serant,

ferant, mortique sese accingant. Hoc Horatianum verbum mente subinde reuoluant:

*Lesisti satis, atque bibisti,
Tempus abire tibi est, ne potum largius equo
Rideat, & pulset lasciuia decentius aetas.*

*QVAE ERGA ALIOS,
Deum, & homines deceat
honestas.*

CAPVT IV.

Virtutis cognitio & honestatis nihil, aut parum prodest, nisi ipsius fiat actio & exhibitio. Nā refert Cicero in Officijs: Quòd omnis laus virtutis, non in cognitione, sed in actione consistit. Et in libro de Amicitia ait: Tum virtutis præmium & fructus maximè capitur, cum in proximum quenque confertur. Conferenda autem est virtutis actio, tum in Deum, tum in homines. Nati nam-

que sumus in obsequium Dei & hominum: alia tamen erga Deum, alia erga hominem honestas decet, & exhibenda est.

Erga Deum quid deceat.

Honestas erga Deū consistit in Dei cultura, siue religione. Teste enim Lactantio lib. 3. seruiendum est religioni: quam qui nō suscipit ipse seipsum prosternit in terram: sequitur vitam pecudum, & ab omni humanitate se abdicat. Omnis enim sapientia in hoc vno est, vt Deum cognoscat & colat. Seruire autem Deo, nihil aliud est, quā bonis operibus tueri, & seruire iustitiam. Quare, si quis hominem qui verē sapere velit, interrogaret: cuius gratia natus sit, respondebit intrepidus ac paratus: se colendi Dei gratia natum esse: qui nos idē genuerunt, vt sibi seruiamus. Hæc Lactantius. Ideō veteres illi Romani diligēter

Cuius gratia natus sumus.

ter & religiosè seruabant Deorũ culturam, vt indicant Valerius & Liuius vbique.

Erga homines.

Post Deum, & erga homines virtus siue honestas præstanda & exhibenda est. Nam teste Lactantio lib. 6. primum officium iustitiæ est, coniungere cum Deo: proximum, cum homine. Et Christus in Euãgelio præcepit: Dilige Dominum Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum. Homini- bus homo debet esse Deus, misericordia, humanitate, pietate: præstare auxilium depreßis & laborantibus, impertiri victum non habentibus, vt inquit Lactantius. Quid autem cui- bet homini debeamus, sequentia in- dicabunt.

Erga patriam.

Inter homines primum locum oc- cupat patria nostra: quã veteres phi-
F A
loso-

Iosophi (vt inquit Philelphus lib. 4.
 de Liberorum educatione) præposue-
 runt ipsis parentibus, quòd scilicet
 plus obstricti essemus patriæ, quàm
 parētibus. Ideò Plato dixit, quòd par-
 tem ortus nostri patria sibi vendicat:
 nati enim sumus, vt patriæ profimus.
 Quinque autem rebus vel ciuibus pa-
 triæ prodesse possumus. Primo labo-
 rare pro ipsius honore & laude, in
 hoc quòd conamur tales & fieri, esse
 & perdurare, qui patriæ olim simus
 honori, & ipsa à nobis laudem hono-
 remq; adipiscatur. Secundò ipsam in-
 struere prudentia & consilio. si indo-
 cta est & insipiens, docere ignorantē,
 nostri muneris erit. Tertiò in ipsis co-
 nari commodum: vt ipsi illi terræ si-
 mus grati, quæ nos & genuit, aluit, e-
 ducavit. Quartò defendere eam, aut
 prudentia, aut viribus, vrcunque tem-
 pus, vel necessitas postulauerit. Quin-
 tò, et-

SIVE VIRTUS. 89

tò, etiam si opus fuerit, & aliter defendi nõ possit patria, parati esse debemus, pro ipsa mori: quæ mors honestissima æstimatur. Hinc Horatius dixit: Dulce, & decorũ est pro patria mori. Id & multi gentium fecerunt, vt apud Liuium videre licet.

Erga Parentes.

Post Deum & patriam, colendi ac venerandi sunt parentes, vt sacræ & prophanæ iubent literæ. Hos quoq, & virtute & honestate colemus. Quinque verò honestatis vices exhibebimus parentibus. Primò, obediendo ipsis in rebus honestis. Secundò, inferuendo ipsis, in eo in quo possumus. Tertio, honorando eos & verbis & factis, ipsis non maledicamus vel obloquamur. In factis ac gestu, nudo capite, ac flexis genibus eos accedendo. Quarto, ipsos ornando, scilicet per profectum nostrũ in virtute & scientia,

F 5   tia,

tia, vt ipsi quandoque à nobis honorem habeant coram alijs, non degeremus ab ipsorum moribus probis & vita. Quintò, alendo eos, si aut inedia, aut senio fuerint obruti: id nanq; solent & bestia, presertim ciconia, quæ parentes senes alunt. Et Cicero in libro Orationum inquit, Quod pietas nihil aliud est, quàm humanitas erga parentes. Franciscus Philelphus lib. 4. de educatione liberorum, capite 3. sic inquit de officio filiorum in parentes: Quòd licet nunquam parentibus poterimus par pari referre: tamè quoad nobis licet efficiamus, officiose eos tractemus, assiduè comitemur, hortantibus faueamus, mandantibus pareamus, voluntates eorum & deliberationes, siue morandum, siue abeundum, siue nubendum sit, tanquam diuina verba & iussa probeamus & suscipiamus, iratis non resistamus,

*Pietas
quid.*

SIVE VIRTUS. 91
mus, comminantes & perterrentes
patienter sustineamus. Dum autem
iubent inhonesta & illicita, respua-
mus, sed leniter, verecundè, absq; vl-
la execratione vel maledictione. Hæc
Philelphus.

*Quomodo illis successit, qui parentibus non
auscultaunt.*

Qui in parentes fuerunt impij, his
nunquam bene successit, vt veteres
testantur scriptores. Orestes Græcus,
qui matrem suam Clytemnæstram
occidit, versus est in furiam. Nero
princeps Romanus, quia matrem oc-
cidit, habitus est tyrannus crudelif-
simus. Olim in vrbe Romana, parricida
grauissima poena plectebatur:
includebatur sacco ex corio factò,
cum cane, serpente, & gallo gallina-
ceo, & tum in profundum maris pro-
ijciebatur.

Ergo.

Erga praeceptores literarios.

Post parentes, & praeceptores sunt colendi. Nam praeceptores sunt alij, vel alteri parentes. Ideo gentilitas praeceptores voluit haberi loco parentum (vt inquit Iuuenalis in Satyris) ipsi nanque praeceptores sunt parentes animorum. Dant namque vitam animorum, scilicet virtutem, & scientiam, ac honestatem: parentes autem solum corporis vitam praebent. Sunt igitur praeceptores proximi parentibus, & non multo minus ipsis reuerendi. Compertum enim est, vt inquit Philelphus lib. 4. cap. 7. eos qui praeceptores suos coluerunt, ad magnam gratiam literarum peruenisse. Inter quos fuit Traianus Imperator & Caesar, ab omnibus suo tempore comendatus ob virtutem. Hic praeceptorem suum Plutarchum summè est veneratus. Marcus Antoninus Romanus, omnium

*Pietas erga
praeceptores.*

nium principum sanctissimus, suis præceptoribus aureas imagines in domo sua statuit. Cicero eloquentiæ Latinæ princeps factus, quia ipso in Romano sermone nullus creditur eloquentior fuisse, præceptores suos nominatim celebrat in libris suis. Et quotquot unquam eruditionis, honestatis, & dignitatis culmen ac fastigium attigerunt, præceptores suos coluerunt, amauerunt, & laude sunt profecuti.

De his, qui præceptores inhonorarunt.

Præceptores autem qui contempserunt (inquit idem Philelphus) ignoti & turpissimi semper extiterunt: inter quos Nero princeps principatum tenet, quem propter nimia flagitia omnes accusant scriptores. Hic præceptorem suum Senecam interemit. Beoaldus in oratione prouerbiali inquit: Qui in obtrectatione præcepto-

*Præceptorū
suorum con-
temptores,
turpissimè
semper ha-
biti.*

ris

*Præceptor
animi pa-
rens.*

ris famam sibi quærit, infamiam in-
uenit, & in omni proborum coetu ex-
ibilatur & exploditur, vt improbus:
formidatur vt vipera, fitque odium
publicum non secus, quàm qui paren-
tibus maledixerit. Etenim præceptor
est animorum parens & formator:
quem nisi omni honore verborum pro-
sequamur, nisi ubiq; loccerum, ubique
hominum honorifica commendatio-
ne laudemus; impij, nefarij, & scele-
rati merebimur nuncupari. Hæc Be-
roaldus.

*Præcepto-
res vt pa-
rentes a-
mandi.*

Officia erga præceptores.

Erunt igitur hæc officia quatuor in
præceptores exhibenda. Primum, vt
iplos perinde ac parētes amemus. Se-
cundum, ipsis in honesto pareamus
ac obediamus, eorū iussa capeffentes.
Tertium, ipsis simus grati, vsq; ad ex-
tremum vitæ. Quartum, laboremus vt
scientia ipsis quandoq; fiamus aut pa-
res,

res, vel si fieri potest, etiam maiores. Istud pulchrū est certamē discipulis, vt præceptorem aut scientia assequātur, aut etiā superent & excellant. Sic multi suis olim facti sunt peritiores præceptorib. vt Beroaldus gloriatur, nōnullos sibi olim fuisse præceptores in quorum tandem sedisset lectorio.

Erga cognatos & agnatos.

Erga cognatos & agnatos, à patre siue à matre nobis sanguine iunctos, simul & in fratres & sorores quales esse debeamus, facile ratio naturæ nobis dictitabit: vt scilicet tales erga ipsos illos simus, quales & nobis esse solemus. Diligamus ipsos vt nosmet. Sunt enim nihil aliud quàm quasi alij nos: nostri sunt sanguinis, nostræ stirpis, & progeniei nostræ & partes ac membra. Quare eos non secus habeamus, quàm nostri corporis membra propria: vt quicquid toti nostro

corpo-

corpori, imò, & nobis fieri non volumus, etiam ab illis depellamus. Proximus non minus ipsis quàm nobis: alioquin meritò ingrati habebimur. Ut qui vni sui corporis parti plus faueret quàm alteri, meritò insipiens aestimaretur: sic & dignè ingratus dicitur, qui progenie sibi iunctis non adest auxilio & consilio. Hæc lex naturæ nobis dictat, & præcipit. Et in Evangelio Christi præceptum est: proximum esse diligendum ac seipsum. Verè autem proximi nostri sunt, qui sanguine iuncti sunt.

Erga amicos.

Quinto loco & amici colendi ac venerandi sunt. Quæ autem deceat erga illos honestas siue decor, abundè docent scripta eruditorum, præsertim Cicero in lib. de Amicitia. Sunt autem præcipuè sex leges erga amicos seruandæ. Prima (vt Cic. refert)

ab

ab amicis non rogemus turpia, sed honesta: amicorum gratia non turpia faciamus, sed sola honesta. Secunda, in prosperis rebus amicis congratulemur, collætetur ipsis, si quid boni eis acciderit, non secus ac si nobis ipsis contigerit. In aduersitate eis condoleamus, consolemur ipsos consilio & auxilio, & non deseramus more hirundinum auium, quæ (vt refert Cicero libr. 4. nouæ rhetoricæ) æstiuo tempore præstò sunt, simulatque viderint fortunæ hyemem, deuolant omnes. Tertia, sit nobis idem velle & nolle cum amicis, eadem studia & delectationes. Nam disparia studia & dispares mores, separant, & frangunt amicitias, teste Cicerone in libro de Amicitia, & Horatio in epistolis. Quarta, non aliud amico faciamus, quam nobis ipsis fieri velimus. Nam

secundum Ciceronem, Amicus, est

G

quasi

quasi alter idem: Et amici sunt, cor vnum in duobus pectoribus. ideo eos amore amplectemur, ac nos ipsos. Laboremus amando ipsos vincere, & nō vinci ab eis, quod est turpissimum. Quinta, amicitiam præstandam præcepit Cicero, non spe mercedis vel commodi, vt vulgus solet: quod comodo cessante, simul & fauorem mutuum deponit: sed in solo amore cordis ponenda est amicitia: tum & diutius durabit: paratioreſq; sic erimus ad dandum amico, quā ab ipso expectare munus. Sexta lex & vltima est, vt obsequia sæpe præstemus amicis: quia teste Terentio: Obsequium parit amicos. Deinde & præstita non obijcere quibus contulimus. Cicero enim inquit: Odiosum esse genus hominum officia exprobrantium: quæ meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare qui contulit. Libro

quod

SIVE VIRTUS. 99

quoq; in veteris Rhet. inquit idem Cicero: Impudens est ille, qui pro beneficio non gratiam, sed mercedem postulat. Sin in nos ab amico fuerint exhibita obsequia, iubet Cicero in Officijs, vt sequamur agros fertiles, qui plus reddunt quam acceperint à seminante. Sic in amicitia, si possumus plus reddamus, quam nobis collatum est: vel nostræ non esse opis rependere æqua lance dicamus: velle tamen gratos esse, si vnquam fortuna nobis arriiserit copiosius & benignius.

Erga socios.

Amicitia simillima est illa hominū familiaritas, quæ dicitur societas. Est enim nihil aliud societas, quam amica hominum inter se coniuncta familiaritas. In socijs autem eligendis, vel obseruandis, in primis conandum est, vt honesti ac probi eligantur & habeantur: apud quos & emendatiores

fieri possumus. Illos cum erimus nati, sic erga ipsos nos habebimus: sex præcepta non excedentes. Primo, non secus, quam erga amicos in ipsos simus. Secundo, hæc quinque obseruemus, quorum Terentius meminit in Andria: scilicet, discamus perferre, & pati mores, ritus, & gestus sociorum: non mox ad vnum aut alterum verbum irasci, sed omnia ferre æquo animo & vultu hilari. Deinde nos totos demus nutibus & voluntatibus honestis sociorum. Tertio, obsequamur ipsorum studijs: id agamus, quod illi moliuntur, si saltem inhonestate caruerit. Ideò & vulgò prouerbum est: Viuendum esse moribus præsentium, nō esse morosum, vel sui (quod aiunt) capitis. Quarto, nulli aduersemur: litem, discordiam, & iurgium, fugiamus: litē non seminemus. Quinto, nulli nos præponamus, non alijs
nos

SIVE VIRTUS. 301

nos meliores aestimemus, sed equales. Hinc vulgò dicitur inter socios non esse ordinem, sed æqualitatem inter ipsos debere esse, & nullam prælationem sui ipsius. His præceptiunculis, & aliæ duæ possunt addi. Prima, vt socios absentes theonino dente non rodamus. Secunda, delinquentes castigemus, sed parcè & in secretum ductos, non coram alijs. Illud enim est vituperare & vitiare, non amicè emendare. Amici in abdito, æmuli publicè delinquentem arguunt.

Erga senes.

Quos senium & cani grauant capilli, illis quoque sua est exhibenda honestas, Merentur honorari ob longam actam ætatem, in qua & experiëntia, vsu & arte multum prudentiæ esse nacti creduntur. Ideò honorandi sunt, ac prudentiæ domicilia. Sunt autem tria, quibus senes honestandi erunt.

*Quibus ex-
causis senes
honorandi
sunt.* erunt. Primo iubet Cicero in Offic.
vt labores eis minuantur, quia corpo-
ris viribus per senium sint spoliati.
Secundò, colendi verbis castis: blan-
do & amico nomine appellètur, vt v-
sus habet, hoc nomine pater vel ma-
ter: non opprobrijs conficiantur ac
scelerati nebulones, sed coram ipsis
nihil nisi honesta & dicantur, & agā-
tur. hinc Ouid. lib. 5. Fast. inquit:

*Magna fuit quondam capitis reuerentia canis,
Inque suo pretio ruga senilis erat.
Verba quis auderet coram senis digna rebore
Dicere? censuram longa senectus dabat.*

Tertiò, factis & gestibus probis sunt
prosequendi: coram ipsis aut flectere
genua aut caput aperire. Id quod ve-
teres olim Romani fieri curabant, hanc
legem statuentes: Si quis hominem
canum præteriret capite operto, is
capite plecteretur.

Erga

Erga mulieres.

Mulieribus etiam honestis & probis debetur honos ob duplicem rationē. Prima, quod ipsæ nostræ sunt *Quibus rationibus* genitrices & nutrices, ac plus sudoris in educandis liberis habent, quam *mulieri de-* patres. Secunda, quia pudicitiam *beatior ho-* tutem colere solent (quæ virtus ma- *nos.* xima æstimatur) vt de multis matronis constat apud historicos. Triplici igitur honestate sunt venerandæ. Primò apud ipsas temperare à verborum lasciuiā. Ipsæ enim pudicæ cum sint, nil coram eis loquendum est, quàm quod pudicum & honestum est. Secundò, abstinendum ab indecenti gestu & moribus, quæ vitiant. Verecundè agenda omnia: talia namque conuenit in nos moribus exprimere & effingere semper, quæ præsentium fortunæ & conditioni sunt apta. Cum igitur mulieres habeantur,

pudicitiaē cultrices, pudicos & apud ipsas nos esse decebit. Tertio, in mulieres non armata vel irata saeuendum manu, cum ipsae sint inermes, & imbecilles, neque satis validae, vt cædenti resistent: & cum nihil sit laudis mulierem vicisse, vel de ipsa supplicium sumpsisse, vt habet vulgatum prouerbium, & Verg. 2. Aeneidos.

Erga extraneos vel peregrinos.

*Extranei
& peregrini
quomodo
excipiendi.*

In extraneos & peregrinos etiam officia virtutum seruanda sunt, praesertim quatuor. Primum, pijs & humanis verbis excipiendi & tractandi sunt, vt sese ad homines, id est, humanos diuertisse agnoscant, non ad crudeles & impias beluas. Non sunt irridendi verbis. Hinc Plaut. ait in comœdia, quae Penulus dicitur: Seruum hercle te esse oportet, & nequam, & malum, hominem peregrinum atque aduenam qui irrideas. Secundum, instru-

struendo eos in hoc, quod eos latet
 nostra in terra, non præ inscitia mul-
 tarum rerum apud nos consuetarum,
 fallēdi: nam istud nihil affert laudis,
 sed potius vitiat & contaminat. Faci-
 le nanq; est imponere nescienti. Ha-
 bet Erasmus in libr. de Instruct. prin-
 cip. Christian. Platonem quondam
 dixisse, quòd diligentius cauendum
 est, ne quid lædantur hospites magis
 quàm ciues: propterea quòd hospites
 destituti auxilio amicorum & cogna-
 torum, magis sunt obnoxij iniurijs. I-
 deò & Iouem putabant Gentiles esse
 ultorem iniuriæ peregrinorum; vo-
 cabantque Iouem ob id Xenium. Ter-
 tium, monstrare viam quærentibus
 aut ignorantibus, non sinistrorsum
 ducere, dum dextrorsum ipsis eundū
 est. Id enim sceleratissimum factu
 est, seducere peregrinum, sine nostro
 commodo: decetque latrones & præ-
 dones,

dones, qui sponte erronea via iubent
ire peregrinos quo in casses incidāt,
& occidant ipsos. Quartum, hospitio
ipso sulcipere, & ferre vt nobiscum
habitent. Hinc Gentiles coluerūt ho-
spitalitatem, tanquam rem sanctam,
& Iouem dixerunt Deum hospitali-
tatis, quod pium & sanctum esset ho-
spitari peregrinos. Ideò Dido regina
Carthaginensium, lib. i. Aeneidos, dū
Aeneam cum alijs Troianis hospitio
susceperat in conuiuio, inuocat Io-
uem tanquam dantē iura hospitibus.
Et veteres Romani multos peregri-
nos in suam urbem susceperunt, qui
tandem & urbis fiebāt moderatores,
vt Linius ait de Urbe condita. Scribit
& Beroaldus, quòd olim in opera dā-
da, & obsequio præstando, hospites
ac peregrini præponebantur cogna-
tis & affinibus. Imò & Romæ exter-
nis magistratus dabatur regius, con-
sularis, & prætorius, vt Numæ & Tar-

quini temporibus, Consules multi peregrini & externi fuerunt. Habebant & prætorem peregrinum, qui peregrinis ius dixit.

Erga hostes aut inimicos.

Et in hostes nostros virtutis memores esse debemus: & præsertim quatuor vti præceptionibus. Primò, vt iubet Cicer. in offic. Etiam & fides præstita seruanda est hostibus, vt nunc equitum lex & consuetudo est. A quo quis captus fuerit & manumissus, ad illum eundem reuocatus, vt redeat, oportet: aliàs è strenuorum equitum albo expungitur & eliminatur. Secundò, ab hostibus vel inimicis irritati, aut lacesiti iniuria, aut bello indicto, non ilico reluctemur, aut remordeamus: illud namque beluarum est, sed benignè rem ipsam prius agamus verbis, teste Terent. in Eunuch. Omnia prius verbis, quàm armis experiri,

riri, sapientem decet: nihilque ex ira
faciendum improuide. Tertio, etiam
iniuria illata & accepta, præstat igno-
scere, quàm talionem reddere. Nobi-
lius namque vindicandi genus est i-
gnoscere, quàm par pari referre. Eras-
mus in lib. de Instructione principis
Christiani, inquit: Quòd ultio est si-
gnum parui & pusillamini. Iuuen. Sa-
ty. 12. ait: Quòd vindicta nemo magis
gaudet, quàm foemina. ergo erit viro
indigna. Quarto, si hostium iniurias
& insultus abigere non possumus, ni-
si paribus viribus resistamus, tum il-
lud Verg. 12. Aeneid. sequendum est:
Quò Deus, quò dura vocat fortuna,
sequamur. Sors & virtus miscentur
in vnum, armis audenter repugne-
mus, vt passim habet Liui. de Roman.
gentibus. Illud tamen Ciceronis sem-
per in mente habeatur: Bella susci-
pantur, non aliam ob causam, quàm
vt po-

vt postea in pace viuatur, non vt vindicta de hostibus sumatur.

Erga heros & dominos quibus seruiamus.

In heros nostros quorum pane vitamus, & quibus seruitium debemus, quadruplices habebimus mores. Primò, parati & prompti ad eorum exequenda iussa & mandata sumus, non testudineo more exequi negotia: nihil inertiae, molestiae, aut cessationis exercere in herilibus iussis capeffendis. Secundò, fideles esse in ipsos: non fallere, non fraudare eos, non imponere illis coram blandiendo, & absentes obesse. Tertiò, illis sumus frugi & vtilis, eorum incommoda praecauendo: plus ipsorum, quam nostram commoditatem quaeramus: citius domini, quam priuatam & nostram rem exequamur: & si viderimus herum incommodi quippiam subituro, illud ipsum nos serui depellamus.

Mores erga heros obseruandi.

no VITA HONESTA
lamus. Hæc Plaut⁹ in Aulularia. Quar-
tò, taciturni esse debemus, duabus vi-
cibus. Primò, ad herorum verba non
obloqui, etiam si interdum melius
nouerimus, neque tamen prorsus ob-
mutescamus. Hinc Plautus in comœ-
dia Militis gloriosi, ait: Oportet ser-
uum plus scire, quàm loqui. Secundò,
dominorum secreta alijs non aperi-
re, neque foras eliminare: taciturni-
tas enim opidò seruum commendat.

Erga Magistratus.

*Magistrati-
bus quid
debeat.*

Magistratibus locorum, vbi agi-
mus, etiam virtutis exhibitio debe-
tur, præsertim triplex. Primò, obe-
dientia, vt suis iussis & legibus. hone-
stis pareamus, non finus legirupæ,
sed legibus auscultemus. Sunt nam-
que nihil aliud leges ipsæ, quàm re-
ctè viuendi præcepta & documenta.
Malè viuitur, vbi sine lege, instar be-
luarum, vita agitur. Neque in magi-
stratus

SIVE VIRTUS. TIII

stratus infurgere, feliciter cadere so-
 let. Non enim benè succedit culici e-
 lephantum mordenti, & scarabæo a-
 quilam quærenti. Secundò, ipsos non
 dehonestemus, neque verbis, neq; fa-
 ctis. Tutum enim non est dicere aut
 scribere in illos, qui possunt pro scri-
 bere. Neque decorum est eos vitare,
 lædere verbo aut facto, qui diu no-
 ctiq; conantur recto viuendi modo
 moderari Rempublicam, subditosq;
 singulos. Tertiò, census si quid exigunt,
 aut ipsis dandum est, benignè penda-
 tur. Eo nanq; pacto vrbes & regiones
 tutantur, conseruantur, ac restauran-
 tur: alias durarent non multis secu-
 lis. Nam teste Liuiò, lib. 2. ab Vrbe con-
 dita: Si cætera corporis membra, sto-
 macho cibum non suppeditarent, si-
 mul cum ipso fame perirent. Ita quo-
 que, nisi ciues & incolæ cæ sibus & tri-
 butis vrbes ac regiones, principes siue
 magi-

magistratus iuuant, pariter cum ipsis interirent.

QVID QV OVIS IN LOCO,
& tempore deceat, & quavis
conditione.

CAPVT V.

IN honestate & virtute multum efficiunt locus & tempus: quorum duorum nisi fuerit ratio habita, nihil, vel parum, conducet virtutis cognitio & actio. Locus enim & tēpus, dicunt sacrarum literarum interpretes, peccata aggrauant: item leuantur loco & tempore. Sic & honestas siue virtus, etiam loco & tempori accomodanda est. Alia enim & diuersa, diuerso in loco & tempore, decent, licent, & exiguntur. Quòd si quis nescierit, aut non imitatus fuerit: quantumuis virtutem didicerit, iuxta vitiosus æstimabitur, si ignorauerit seruire

SIVE VIRTUS. 113

uire loco & tempori. Ideò Macro-
lib. 7. Saturnalium, cap. 1. inquit: Ni-
hil est tam cognatum sapientiæ, quã
locis & temporibus aptare sermo-
nes. Iussit & Pittacus Mytil. Noscen-
dum esse tempus: vt quicquid agere-
mus, prius videremus temporis oportu-
nitatem: adeò existimauit tempe-
statem omnibus in rebus esse opti-
mam. Hinc Terentius dixit: In tempo-
re veni: quod rerum omnium est pri-
mum. Quomodo autem quisque de-
beat, & possit esse omnium horarum
homo, sequentia vt cunctæ aperient.

In conuiuio, que deceat honestas.

Loca & tempora varia sunt, in qui-
bus agunt, & conuiuunt homines: præ-
cipuè tamen locus & tempus conui-
uij, siue cõuiuatiõnis homines habet.
Genio enim indulgere, bacchanalia
viuere, & cuticulam curare, frontem
exporrigendo, omnibus est volupe.

H

Inter

IV. VITA HONESTA

Inter pocula autem, sex tenendæ sunt honestatis sine virtutis præceptiuncule.

Prima, vt Macrobius inquit lib. 7. Saturnalium, cap. 1. obseruatio in conuiuium est, æstimare cõuiuas, quales sint, cuius fortunæ, dignitatis, & auctoritatis. Secunda, vt idem ait Macrobius, debet quisque videre, vbi sibi locus pateat, non de rebus philosophicis, vel grauibus inter pocula loqui. Ideò Socrates quondam in cõuiuio rogatus, vt aliquid in medium proferret, respondit: Quæ præfens locus vel tempus exigit, ego non calleo: quæ autem calleo, præfenti loco nõ sunt apta nec tempori, putans res graues, de quibus in scholis disputant philosophi, non conuenire cõuiuio. Tertiò, scommata dicenda sunt, neminem mordentia. Nam citius inter pocula, quam alias cõmouetur hominibus bilis & Anagyris,

gyris, vt refert Macrobius li. 7. Quar- *Cibus & po*
 tò, edendo & bibendo modus obser- *tus quo pa-*
 uetur, fecundum hæc duo præcepta: *Et sumen-*
 scilicet sumatur cibus citra crudi- *di.*
 tatem, & potus citra ebrietatē. Quin-
 tò hæc septem præcepta Plauti in co-
 mēdia Militis gloriosi, obseruet quis-
 que: Sit cauillator facetus, commo-
 dus conuiuia, non obloquutor alte-
 rius, ab omni incommoditate absti-
 neat, loquatur dū tempus est, taceat
 altero loquente, parum expuat, screa-
 tor non fit immodestus. Sextò, in con-
 uiuio dicta vel audita, visa & facta,
 foras non aperiat vel diuulget. Ideò
 Horatius in epist. 6. Torquatū vocans
 conuiuam: promittit se curaturum, vt
 nemo sit in conuiuio, qui dicta foras
 eliminat. Et Beroald^o dicit quod mos
 fuit quorundam gentilium, conuiuus
 domum intrantibus, aut ingressis, o-
 stendere limen dicendo: Extra illud
 H 2 nihil,

nihil, id est, ad mensam audita, caue foras dixeris alijs. Quare & nostro æuo hic mos est supra mensas, rosas habere depictas, vt sub illis dicta inter pocula, aliò non effutiantur.

In consortio sobrio.

Ars est non facilis, imò permagna & egregia, scire commodè inter homines agere, vt familiaritate placeamus alijs, maneatque diu mutuus & amicus conuictus. Ad quæ opus est septè præsertim documentis. Primò, assuescamus ferre, & pati hominum mores, verba, ac facta: non ilicò literam caninam sonemus, aut aceto perfundamur, si quid tædij nobis inferunt, sed tanquam nescij, taciti tollamus. Remordere enim & irasci leui offendiculo, est hominis animi impotentis. Secundò, aliorum arbitrio & nutui subscribamus, vt idem velle & nolle sit nobis quod ipsis, id velimus.

mus

S I V E V I R T V S. 117

mus quod isti cupiunt, vitemus, his
 quæ minimè arrident, sed nausèa in-
 ferunt. Tertio, studijs, operibus, & co-
 natibus ipsorum consentiamus: isti
 studeamus rei & negotio ipsi quod a-
 gunt. Vbi nanque studiorum & ope-
 rum est dissensio, breui momento de
 conuictu receptui canitur. Quarto,
 nemini aduersetur indignè, & præ-
 ter illatam prius iniuriam, aut litem
 faciendo, aut verbis rixando, aut ma-
 ledicendo. Quinto, nulli nos præfe-
 ramus, ac meliores, digniores, vel
 præstantiores. Sexto, id cæteris præ-
 stemus, nobis quod expeteremus. Ip-
 sis non incommodemus: nam incom-
 modum neq; nos boni consuleremus.
 Septimo, faciles & accincti vsque si-
 mus: vt vbicunque tempus exegerit,
 aut locus expetiuerit, præstemus alijs
 obsequium. Obsequium nanque col-
 latum parit amicos: intermissum, ini-

H 3

amicos

micos peperit semper. Cæteros mo-
res & ritus, vsus quotidianus dabit &
experientia, quæ rerum est magistra.

In colloquijs mutuis.

In hominum colloquijs mutuis &
confabulationibus, octo sunt mode-
stix regulæ, siue virtutes seruandæ.
Non interloqui aliorum dicta: sed a-
lijs loquētibus, compescere linguam
expectareque verborum finem. Hinc
illud vulgatū prodiit dictærum: Duo
concinere possunt, at nō pariter ver-
ba facere: vnius enim sermo alterius
remoratur orationem, quod integrè
nequeat capi. Nullius detrahere ho-
nori: neque absentis, neq; præsentis.
Nullum nanq; furtum est maius, nul-
la rapina peior, quam ablatio. Nobi-
lius nihil habet homo post animam,
& vitam quod perdere possit, quam
famam: qua semel amissa, vt Ouidius
inquit, postea nullus erit: id est, nul-
lius

lius momenti: aut æstimationis fiet
 vnquam. Prospiciendum quid de quo-
 que viro loquamur: ne aut præsentis
 acero perfundamus, aut præsentium
 amicos & familiares. Nil loqui, nisi
 præmeditati fuerimus, quò vergat.
 Stultum sit, an prudens dictum: obesse
 an possit, an profuturum sit. Noua di-
 cere aut afferre quisq; caueat, ne gar-
 rulus æstimetur. noua namque pro-
 ferens, is & nugator & mendax, &
 loquax creditur. Non inquirere alio-
 rum secretà siue arcana, ob causas
 duas. Prima, quia malè habet eos, à
 quibus sua quæruntur occulta. Secun-
 da, quia interrogantes, æstimantur
 esse proditores: vt cognitis secretis
 velint obesse. Arcana & secreta, teste
 Horatio in epistolis, siue sobrius sit,
 siue ebrius, taceat & celet: nam ce-
 landa effutiens, scelestior fure æsti-
 matur. Arcana nanque sæpè præstant

H 4 hisse

hisce rebus, quæ à furibus surripiuntur. Non nisi comperta & nota dicet quisque, aliàs aut garrulus, aut mendax censebitur, & falsiloquus.

¶ Dum colloquimur honestiori.

Erasmus in Colloquijs, inquit, Quoties alloquitur te quispiam, cui debes honorem, compone te in rectum corporis statum: aperi caput, vultus sit nec tristis, nec toruus, nec impudens, nec proteruus, nec instabilis, sed hilari modestia temperatus: oculi verecundi, semper intenti in eum cui loqueris, iuncti pedes, quietę manus. Nec vacilles alternis tibijs, nec sint gesticulosa manus: nec mordeto labrum, nec scabito caput, nec fodito aures. Vestis item ad decorum componatur: vt totus cultus, vultus, gestus, & habitus corporis ingenuã modestiam, & verecundam indolem præ se ferat.

In deambulando cum alijs.

Si contigerit nos deambulando, aut expatiando alijs congregari, nouē moribus instituti simus, oportet. Primò, loquendo simus comes, & affabiles, ac humani: nam teste Plauto, Facundus comes, in via pro vehiculo habetur: is tædium in itinere leuat. Si fuerimus inferiores dignitate, eundum nobis à latere sinistro, aut à tergo nobis est, non præire, nisi venia precata. Utendum gradu non plus æquo veloci, sed temperatæ festinationis & decenti, vt in officijs iubet Cicero. Eundo, nobis congregientes nõ commaculemus: sed sic pedes & gressum moderemur, ne itineris socios limo aspergamus. Submissa, siue media voce loquamur, non Stentorea lingua. Obuijs de via cedat: ipsis per diametrum non obuiet, ne sese inuicem corporibus tangant, vt caper caprum cornibus,

H 5

bus.

bus. Obuios honoret cedendo de via, alijsque modis quibus honor exhibetur. Obuios salutet: salutare nanque subinde, humanum est, pium, & laudabile. Ideò Cato quondam dixit: Saluta libenter. Nihil enim aliud est salutare, quàm salutem alteri optare: id quod hominem maximè & decet, & decorat. Obuijs caput aperiat & nudet, quo sese humiliat homo, & inferiorem altero se agnoscit: quod & CHRISTVS præcepit, vt nos humiliemus, non intumescamus animo & corde.

In tempore hilari quid deceat.

Tempus etiam & suum expostulat decorum. Tempore enim plus delinquitur, vel minus. Duplex verò est tempus, scilicet hilare, siue prosperum: triste, vel aduersum. Tempus si fuerit fortunatum & foelix, quadruplex decorum obseruandum est. Primum, nõ
nimium

nimum exaltari & gaudere, dum ar-
ridet successibus nostris fortuna, id
quod vulgò fieri solet, teste Iuvenale,
dicente:

*Nesciamus hominum rebus modum seruare
secundis.*

Secundum : alium, cui aduersatur
fortuna, non irridere, & contemnere
præ nobis, tanquam ipso simus foeli-
ciores. Istud nanque est gloriari & ef-
ferri animo, quod etiam Deo odio-
sum esse solet. Tertiò, timere & sem-
per sollicitum esse, ne nobiscum im-
mutetur fortuna. Vento namque in-
constantior est, & rotæ mobili insi-
stere dicitur: sic, vt in eodem statu si-
stere nequeat. Ideò quidam philoso-
phus olim tempore foelici tritari so-
lebat, sciens post foelicitatem sequi
infortunium : tempore infortunato
lætabatur, expertus post imbrem se-
renitatem oriri, & post aduersa sequi
iucun-

124 VITA HONESTA

iucunda. Quartò, gratiã referre Deo de largito nobis secundo successu, ne ingrati videamur, sed Deum, vt maiora conferat, illectemus: Dei non obliuiscamur, præ fortunæ fœlicitate & temporis, vt ferè solent fortunati: Dei recordemur gratis animis: ipsum precemur, vt quem contulit fortunæ vultum amicum, augeat, & magis secundet, vel modico incommodo finiat, & immutet.

In tempore aduerso.

Ad tempus si fuerit nubilũ, & triste, simus muniti decori præceptis.

Primò, animum non despondeamus, ac nunquam feliciores & fortunatiores futuri, sed forti animo fœliciora speremus: nos ipsos consolemur hoc dicto Vergilij: Dabit Deus his quoque finem.

Secundò, consilium aduersus infelicitatem quæramus, aut nostro ip-
sius

fius ingenio, aut prudentiores confu-
lendo.

Tertiò, Dei reeordemur, ipsum pre-
cibus adeundo, non execrando eius
Deitatem ob aduersa quæ patimur,
sed vt illud infortuniũ velit esse non
diuturnum, ipsumque vertere in no-
stram salutem, gratiam suam nobis
impartire, vt æquo animo feramus
quicquid est aduersitatis.

Quartò, gaudendum potius, quàm
animus dimittendus, aduersitatem eã
nobis cõtigisse, per quam apud Deum
mereamur præmium consequi, ac à
peccatis arceamur.

Quintò, spe bona animus est ful-
ciendus, ac si digna feramus delictis
nostris supplicia, dicente Ouid.

Quæ venit ex merito pœna, ferenda venit:

Quæ venit indignè pœna, dolenda venit:

Sextò, cogitandum nos homines
esse & viros, quos non decet leui ad-
uerso.

uerso perterreri, sed & forti & audē-
tiori reniti animo.

In seruiendo, & obsequendo alij.

In obsequijs præstandis, etiã & pru-
dentē ac sagacem esse oportet, vt gra-
ta sint his, quibus conferuntur, ne o-
pera & impensa ludatur. Sunt autem
sex obseruanda. Prouidendū, vt utilia
sint illi cui fiunt: nociua enim qui dat,
non obsequium, sed exitium præbet.

Tempestiuè vel opportuno dentur
tempore: intempestiua namque bene-
ficia minus accepta sunt, teste Erasmo
Roterodamo. Vltrò offerre, non ex-
pectare, quousque rogemur: sed ege-
state presso adminiculari sponte, non
rogati: parum enim tum gratiæ me-
remur. Ideo & vulgò aiunt: Carè con-
stat precibus quod emitur. Precata &
à nobis promissa non differre. Mora
nanque vel dilatio, obsequium & in-
gratum, & molestum efficit. Libenter
& cele-

& celeriter, non instar asini quondam potum coacti: neque testudinea nectenda mora, vt Accassei lunam expectantes.

Probè & fideliter, ac si nostra ipsorum res ageretur: imò & fidelius amicorum gerendum negotium quàm proprium. tum nanque amicitiae candor exeritur.

Humaniter & benignè, aut omitenda. Talia nanque aestimantur officia, qualis est animus praestantis. Obsequium acceptum est, grato datum animo; non delectat, ab inuito quod exhibetur.

Largiter, si per opes licuerit. nam prioris beneficii gratia perit, nisi & nouo alio sarcatur.

In magistratu.

Magistratum si quem gerimus, dominamurque alijs, ac rectores & gubernatores sumus: tum prudentia vt pollea-

polleamus, necessum est, præsertim quadruplici. Tales nos geramus, quales esse, vel videri volumus: sapiamus magis cæteris, quibus imperitamus: nam turpe est honore superiorem esse, non prudentia. Per magistratus excellentiam, non elatis simus animis, alios præ nobis contemnentes, ut miles ille Terentianus: sed hoc dictum Ciceronis sequamur. Ut quantò sumus superiores, tantò nos geramus submissius. Plus aliorum profimus commodis, quàm priuato: nam magistratus agit personam publicam, non priuatam. Non noceamus infanti: neque excedentibus indulgeamus nimium. In poena tamen modus adfit. Neque maior pœna sit, quàm culpa (ut Cicero inquit) sintque rectores legibus similes, quæ ad puniendum procedunt iure & iustè. Curemus, ut à Republica, vel subditis exulent hæc
decem

decem vitia: Perfidia, peculatus, auaritia, inuidia, ambitio, obtrectatio, periurium, indiligentia, iniuria, & scelus, & iubet Plautus in Persa, com. Cogitemus & longè alia decere nos, quam eos quibus imperitamus: citius conspici nostros, quàm subditorum errores, vt eruditi poetæ quondam cecinerunt. Quid. in conso. ad Liu. Augustam:

Non eadem vulgusq; decent, & lumina rerū.

Est quod præcipuum debeat ista domus.

Ad te oculos, auresq; trabis, tua facta notamus

Nec vox missa potest principis ore regi.

CVI SENTENTIAE CLAUDIANUS
dianus hisce versibus subscribit.

Hoc te præterea crebro sermone monebo,

Vt te totius medio telluris in orbe,

Viuerè cognoscas: cunctis tua gentibus esse

Facta palam, nec posse dari regalibus vsquam

Secretum vitij: nam lux altissima fati,

¶

Occul-

*Occultum nil esse finit: latebrasque per omnes
Intrat, & abstrusos explorat fama recessus.*

Eiusdem Claudiani sunt & alij ver-
sus, quos Beroaldus pro foribus æ-
dium principalium scribendos esse
censet, scilicet:

*Tu civem patremq; geras, tu consule cunctis,
Nec tibi, nec tua te moveant, sed publica vota
In commune iubes, si quid censesq; tenendum,
Primus iussa subi, tunc observantior equi.
Fit populus, nec ferre vetat cum viderit ipsam
Autorem parere sibi, componitur orbis
Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quam vita regentis:
Mobile mutatur semper cum principe vulgus.*

**QVOMODO VIRTUS SIVE
honestas adeptas, debeat sanciri, ut
nunquam amittatur.**

CAP. VI.

Virtus vel honestas cognita &
consecuta, ne vnquã abeat alio,
nosq;

nosq; rursus vitijs obnoxios reddat: *Præceptio-*
 tres sequentes præceptiones menti & *nes necessa-*
 pectori sunt insculpendæ, vt tanquã *rie ad vir-*
 clavi aut anchoræ apud nos virtutem *tutem am-*
 retineant, honestatem firmet, & pro- *plectendâ.*
 bos mores sanciant.

Prima, cauenda omnia quæ honesta-
 tem pessundant: fugienda omnia ille-
 citamenta vitiorum, omnes volupta-
 tes & delitię prauæ: crapula, luxus, &
 otium. Hinc Hermolaus Barbarus di-
 xit: Venter, pluma, Venus, laudem fu-
 gienda sequenti. Secunda, nil cogitan-
 dum, agendumve nisi honestum sit, &
 virtuti cognatum: sola honesta exer-
 ceantur, & operentur. In re honesta
 fit omne opus, omnis labor, omnis co-
 gitatus noster. Sic tandem fiet, vt vir-
 tutibus assuescamus, non minus quã si
 nobis ingenitę forent: vitia detestabi-
 mur ac canem & anguem. Hinc Virgil.
 dixit: vsque ad eò à teneris assuescere,

131 VITA HONESTA

multum est: Nihil est potentius assuetudine frequenti & assidua. Tertio, diceret aliquis: Usque adeo quis posset honesta agere & meditari: cum nemo sit cunctis momentis qui sapiat, sed interdum dormitet Homerus? Ideo hoc tertium præceptum manibus & pedibus amplexandum est: scilicet, ut honestis cõuiuamus, & conuersemur, ab ipsorum conuictu nos non subducamus, ut Cice. à Mutio Scæuola sanè se nūquam abiisse scribit. Mirum nanq; dictu est, quantum in moribus valeat hominum familiaritas domestica & quotidiana: quod etiam ferè hominis naturam immutet, inuertat, & prorsus variet. Ideo & Psalmista quondã scripsit: Cũ bono, bonus eris, & cum peruerso, peruerteris. Honesti igitur erimus, & perdurabimus, quoad honestis adfuerimus vel cõuixerimus.

FINIS.

HER-

HERMANNVS

SCOT. HESSVS,

Candido lectori

S. D. P.

NON te malè habeat, lector candide, neque nasum tibi contrahat, frontemque corruget, quod non ad amissim omnia, aut honestatis copiae cornu hic legis, aut reperis: sed scias non omnia vno libello posse aut tradi, aut doceri, sed varios accedendos esse authores ei, qui elimatae virtutis alumnus cupit effici. Tu igitur, hac memori mente teneto. In summa dicam. Quisquis honestatem, suumque requirit officium: Magistratui obtemperet, prudentiores consulat, legibus pareat, tempori & loco sese accomodet, aut

I 3

alio-

aliorum exemplo aut sapientum mo-
 nitu & suasu: sciatq; omnia non pos-
 se præscribi, aut chartis tradi, sed
 multo tempore, usu, & experientia
 discenda. Vale, lector amice, ac vir-
 tutem & honestatem amplectere: sic
 tandē lignum (ex quo Mercurius fit)
 efficieris. At caue ne cum Marteco-
 phorus es, Bacchus non sis. Co-
 loniæ, 6. Calendas

Maij.

IOAN-

IOANNI LAVRENTIO

ZIRICEO, BONARVM

literarum studiosissimo iu-

ueni Adrianus Bar-

landus

S. D. P.

*X Tornaco, in qua nunc vrbe ma-
nes, alumne suauissime, per lite-
ras à me petijsti, vt quem audie-
ras me scripsisse de Christiani ho-
minis Institutione libellum, in lucem emitte-
rem. Itaq; quum honestam iudicarem postula-
tionem istam tuam, licet ad incudem reuocare,
& expoliri non daretur homini occupato, in-
terq; res agenti inquietissimas: volui tamen a-
liorum me potius exponere maledictis, quàm
tuo deesse, ac non satisfacere honestissimo desi-
derio. Quamobrem hanc lucubratiunculã nunc
ad te mitto, inuidorum detractiones cum hac
mea obsequendi facultate pensaturus. Vale,
Louanij Tertio Idus Ianuar.*

I 4

IN-

I N S T I T V T I O
C H R I S T I A N I H O M I N I S

per Adrianum Barlandum
Aphorismis di-
gesta.

*Prima adolescentia qualis esse de-
beat institutio.*

Facta hilaritate, remissio-
neque ludorum pueritia, fi-
lium parens annum agen-
tem ætatis septimum, ad ca-
pessendas literas in scholam deducat.
& si bonum hunc habere cupiat ex se-
genitum: non ad luxum (vt vulgus pa-
rentum facit hodie) sed ad modestiã
educat, non blanditijs emolliat: sed
castigationibus cohibeat, piẽ, reli-
gioseque instituat. Plectat, si delique-
rit: laudet, si bene obtemperanterque
se gesserit: minis ac verberibus à vi-
tijijs

tijs deterreat, exhortationib. ad virtutem accendat: magis de filij moribus, quàm sanitate sit sollicitus. Præceptoribus committat eum humanis, grauib. eruditis, non iracundis, non clamofis, non indoctis, non male etiã moratis. Vbi iam literas, & Latinè loqui didicerit, ad ea se studia conferat, quæ animum præceptis instruunt. In his philosophia est. Hæc sola naturam ex bona meliorem, ex mala castigatiorem, correctioremque facit. Assuescat Christianus, & discat honorandum in primis Deum, vnde bona cuncta fluxerunt. Discat rationi parere: eamque ducem ac moderatricem sequi in omni vita, in omnibus dictis & factis. Nihil nisi quod honestum, quod iustum sit, appetat, aut agat. Cogitationes quoq; ipsas coerceat, quarum etiam rationē est exacturus cordium iudex Deus.

*Deum pijs gratificari, malos
punire.*

Credis Deo gratam esse iustitiam, eumque vt cœli terræque dominum & conditorem veneraris, precibus fatigas assiduis, noctes diesque nomen eius laudibus prosequeris, & id perpetuò agis, vt bonis hunc tibi demeraris & iustis operibus? Nihil dubites, quin vt potest, ita & gratificari velit. Quid enim huic magis quàm beneficentia conuenit? Rursus quid alienum magis, quàm ingratitude? Vult igitur piè sancteque viuentibus præstare aliquid ac vicem reponere, ne quis ingratum dicat: vt facinorosis, adulteris, parricidis, raptoribus verè irascitur. Cumque nullum videt esse peccandi finem, exurgit tandem ad scelerum tot inquinatorum ultionem deletque nocentes.

iram

Iram quandam iustam, vtilem ac necessariam esse.

Serui, liberi, discipuli, quos in potestate habemus, delinquunt. Irascimur, clamamus, verberibus coercemus. Hæc ira peccatum non est. Bono enim viro non potest non displicere prauum quod est: & cui improbitas displicet, commouetur, si quos viderit delinquentes. Exurgit igitur ad vindictam parens. Virgas præceptor expediri iubet, non quod læsus sit ipse, verum vt disciplinam seruet, mores corrigat, licentiã comprimat. Hac iusta ira homines in subditos, & in peccatores ad prauitatis correctionem vtitur Deus.

Vitiosam esse in peccatis iræ cohibitionem.

Reprehendendi sunt vehementer, qui in subditorum sceleribus irã cohibentes, aut sæpius quam oportet, aut semper ignoscunt. Per tales, siue
patres,

patres, siue dominos, siue magistros; & vitæ illorum perditur, quorum per intempestiuam eiusmodi lenitatem ad maiora flagitia nutritur audacia iuuenilis: & qui sic præsumunt sibiipsis, perpetuam molestiarum materiam subministrant. Hic igitur non cohibebimus iram, sed etiam, si iaceat, excitabimus.

Acte vitæ faciendum esse rationarium.

Rationarium, sibi quisque faciat eorum quæ acceperit, quæ expenderit, quæ utiliter beneque loquutus sit, quod otiosum verbum protulerit. Quid auditum ab alijs per aurium velut ianuas admiserit. Quin & regulæ quædam siue canones linguæ sunt imponendi: sic, vt prius verba intra os ad limam veniant, quã proferamus sermonem. Ita compescenda mens est, ne quid noxium eat, ac pestilens. Et si quid forte illatum foris, id est statim
abij-

abijciendum, ne noceat. Si quid intus
natum fuerit: mox id studio, aut pia
aliqua cogitatione effugere curabi-
mus.

Viatica future vite paranda.

Vt qui in longinquam regionem
profecti, prius aliquanto quàm domū
redeant, itineri necessaria corradunt,
ne fame pereant: ita & nobis in huius
vitæ peregrinatione faciendum. Re-
ponenda sunt bonorum operum, iu-
stitiæ, humilitatis, continentia, & cę-
terarum viatica virtutum: vt quocun-
que tempore, quocunque die, quacun-
que nos hora Deus euocauerit, quod
ad patriam ducit iter ingredi paratos
inueniat.

*In hac vita abluendas esse peccato-
rum sordes.*

Per confessionem abluere peccatum
tuum Christiane. Qui enim in hac vi-
ta quæ peccauerit, abluere recusat:
postea

postea consolationem non inueniet :
post mortem enim quis confitebitur
Domino? Hic conflagendum, hic cer-
tandum est, nisi quo tempore laborum
praemia dabuntur, confundi malis.

Vitandum esse scandalum.

Si virtutem exercueris, videntes id
alij, non te solum laudabunt, sed &
Deum glorificaturi sunt. Cumq; haec
fecerint, & tuae retributiones auge-
buntur, & multum tibi bonorum co-
cedet Deus, quod per bonum opus
tuum ab illis laudatur. Stude igitur
modis omnibus, ne sis offendiculi oc-
casio. Paulus dixit: Si cibus offendit
fratrem meum, nunquam in aeternum
carnem comedam.

Doctrinae opera iniungenda esse.

Nemo debet seipso contentus esse.
Vult enim Deus, vt & alios aedifice-
mus non doctrina tantum, sed & vi-
ta, & moribus, & conuersatione. ho-
mines

mines malunt exempla, quàm verba. Non tam obseruant, quæ dicimus, quàm quæ facimus. Non tam profunt benedicta in suggestu, in scholis, in concionibus, quàm nocent ea, quæ malè facimus: factis verba qui firmaverit, hic dignus habebitur, ut præsideat alijs. Beatus, qui fecerit & docuerit.

Quæ facienda ieiunanti.

Vt verum, ut perfectum sit ieiuniū tuum, iracundiam cohibeas, mansuetus sis ac lenis, cor contritum habeas: concupiscentiam fac repellas: Liberalem te præbeas in danda eleemosyna, nullum malum aduersus fratrem tuum in cor admittas oportet. Huiusmodi fuere tot sanctorum patrum ieiunia. Sic Hieronymus, sic Antonius, sic plerique alij in eremo ieiunauerunt. Vulgus ieiunare se existimat: si ante solis occubitū nihil cibi capiāt, aut

aut si pransi nihil postea comedant. Hoc non quaerimus: sed dum ieiunamus, & ventri bellum velut indiximus, ciborum abstinentiae iungatur & à cæteris rebus abstinentia, quæ nocere possunt, & maximos nonnunquam excitare tumultus.

Plurimum boni adferre humilitatem.

Si nos verè humiliauerimus nunquam ira commouebimur, nunquam proximo succensebimus, nullius famæ obtrectabimus. Beati qui sic se habent: soli in portu nauigant ab omni tempestate liberi, ab omni perturbatione securi: soli affectionibus sopitis multa requie fruuntur. Id quod Christus ipse futurum prædixit: A me discite, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.

Quid faciendum ieiunare non valentibus.

Ieiunare non potes? Largius erogato in

to in pauperes: in precibus ad Deum fundendis: esto feruentior ad diuina audienda eloquia, & sacras conciones, alacriorem te præbeto. Inimicū habes. Da operam, vt reconcilieris.

Omne odium, vindictæ cupiditatem omnem, fac ex animo amoueas tuo: mansuetudinem autem & lenitatem amplectere. In hoc instituta sunt ieiunia, vt carnis refrænata lasciuia, ad Christi implenda mandata curramus.

Gula quid afferat malorum.

Prospera vis vti valetudine? Sumptuosas mensas, immodicam ingluuiem fugias oportet.

Hinc namque podagra, capitis dolor, humorum abundantia pessimorum. Innumera morborum genera parit intemperantia, & largior vini ingurgitatio.

K

Bonum

Bonum confessionis.

Virginem vitiaſti? adulterium admiſiſti, aut aliud quippiam? Ad confessionem peccati tui feſtina. Da te medico inſpiciendum, qui animæ tuę curet & ſanet vlcera, neque exprobre. Accipe hic remedia, Soli loquere. Dico quid peccaueris. Confefſio enim eorum, quibus grauitè Deum offenderimus, abolet etiam delicta. Prophetam audi loquentem: Dic tu prior iniquitates tuas, vt iuſtificeris.

*Animi curam non magno conſtare,
vt corporis.*

Leuis eſt ac facilis animi cura. Nihil enim, vt hic valeat, inſumimus, nec laboramus. Contra, ſi corpus ægrotet, quid non impendimus nunc in medicos, nunc in res alias? vt de his nihil dicam, quæ præter vſum neceſſarium, luxu abſumimus. His non indiget anima, cui ſcripturarum lectio
pro

pro cibo est; vestitus, eleemosyna, & in pauperem largitas. Ornatus verò, quem & corpori apponere solemus, assiduæ preces, confessio peccatorum & lachrymæ. Manè vestiti faciem abluimus, ne quid sordidum hæreat. Quanto maiore est cura abluendus animus, vt hunc amabilem & formosum offeramus Domino?

Homo quis dicatur.

Non qui os, nares, genas, & cætera membra ostendit: sed qui virtuti sit deditus, vitia fugiat, illicitis impetret, & dominicis obtemperet mandatis, hunc hominem dicas. Priuant hominis appellatione peccatorem sanctæ Literæ: quo quid miserabilius? Nunc enim terra, quod terrenis cogitationibus pareat: nunc ob salacitatem, equus: nunc ob mentis dolum & malitiam, progenies viperarum dicitur.

*Gratiarum actionem ad benè viuendum
conducere.*

Deo nihil acceptius esse potest, quàm si gratias egeris quotidie pro tot beneficijs, quæ illius benignitas suppeditat humanis vsibus. Apostoli vox est: Grati estote. Non sunt tibi cõmunia tantum, quæ omnibus contulit hominibus: sed priuata etiam cogitanda beneficia, pro quæ his agenda gratiæ. Memoria enim beneficiorum CHRISTI, optima est ad benè viuendum magistra. Hæc enim sola in torporem incidere, ac malum sectari non patitur: Hac item ratione à brutis homo differt, vt omnium conditorem Dominum laudet, celebret, glorificet. Maxima sunt ea, quæ in nos iam contulit. Corpus & animam dedit: oues, & boues, vniuersa pecora campi nobis produxit. Prophetas misit, qui nos instituerent & prauitatem

tatem humanam corrigerent.

Postremò, crescente in malum vehementius omni genere mortalium, diffusis vndique sceleribus, & quod nequius est omnium, cultibus idolorum, miseratus genus humanum, in terras misit vnigenitum filium suum, vt carnem indueret, & hominib. appareret, & nos peccatores sanaret. Hæc tanta Dei in nos beneficia dies noctesque cogitemus, vt assidua cogitatione ad agendas gratias mens cõpellatur.

Ebrietas mala.

Sensus humanos excæcat ebrietas, mentem submergit: & hoc animal, cui subiecit omnia Deus, velut mortuum iacere compellit.

Ridetur interim ab omnibus, vxore, liberis, famulis, digito monstrat vicinia tota. Amici, dedecus hoc suum existimantes, subducunt sese. Gaudet,

K 3

itri-

irrident, execrantur qui malè volūt:
 pecudem, porcum, aut aliud quod sit
 foedius, hunc talem vocitantes. Ob-
 noxius dæmonio, si in obuios fecerit
 impetum, vestē ruperit, obsceni quip-
 piam dixerit, venia dignus videtur: e-
 brius si quid tale faciat non modò ei
 non ignoscitur, verùm accusant om-
 nes, noti, ignoti, amici, inimici, indi-
 gnantur, imprecantur mala omnia.

*Non in ædificijs parandam esse nomi-
 nis memoriam.*

Consules, magistratus, vrbiũ præ-
 fectioni, satrapæ, Abbates, Episcopi quan-
 to nunc studio splendidas, regumque
 palatijs similes domus ædificant? Hos
 si roges, cur in res huiusmodi tantos
 faciant sumptus, tantum pecuniarum
 profundant: id tibi respondebitur, id
 audies: Vt nominis aliquam sui me-
 moriam relinquant apud posteros:
 & à prætereuntibus dicatur: Hanc ille
 le do-

le domum extruxit: Hæc arx, hæc tam splendida domus illius est extructa pecunia. O stultitiam O curas hominum, quatum est in rebus inane? Hoc enim consilio, hoc proposito ædificantes, non laudem (vt ipsi existimant) sed crimen sibi pariunt.

Hæc enim & illis adhuc viuentibus, & iam mortuis audiuntur: Hanc domum, has ædes, hanc arcem auarus ille, rapax, & viduarum spoliator ille extruendam curauit.

Memoriam hoc pacto assequuntur isti, an perpetuis obijciunt se criminibus? Si nomini suo consulere volunt, & æternitatem ambiunt, viam ego istis aliam monstrauero, qua celebrètur & encomijs euehantur quotidie.

Si pecuniam extruendis villis, porticibus, ambulachris paratam in eos erogare studuerint, qui verè paupè-

res sunt. Hac benignitate, hac misericordia, & nomen immortale sibi parauerint: & à peccatorum graui sarcina liberati, multam sibi apud Deum conciliauerint fiduciam.

Periculosam rem esse ambitionem.

Tu qui Christum sectaris, primatū noli concupiscere, memor Paulini illius: Honore alius alium præcedentes, date operam, vt in omnibus humiliemini. Qui sic agit, primatum habet. Christi enim vox est: Qui seipsum humiliat, exaltabitur. Humilem nunquam dixero, qui natu maioribus, vel etiam æqualibus honorem exhibuerit: hoc enim debet. Vera est & absoluta humilitas ac modestia, si cedas his, qui te videantur minores. Verè sapit, qui se putat minimum, & omnium esse postremum. Sola enim hac via & ratione vtilitatem nobis attulerint, quæ fecerimus opera bona.

EX

Ex luxu quantum mali.

Vis digna cælo operari? Ne spectes ea, quæ sunt mundi huius: vitæ huius gloriam vanam ne quæras. Vides alios in vestium luxu occupatos? tu animæ curam agito, vt hanc virtutibus ornes. Delitias rideto: gulam & crapulam fugito. Non prandia canas & conuiuia, sed frugalitatem sectare.

Ex superfluis enim quid utilitatis? quid commodi? Commodum iudicas fortasse, multum vorare, vinum bibere, ac ventrem distendere: at bonæ mēti plurimum nocet immodica potatio. Non dici potest, quantum hinc malorum & corpori & animæ accersitur. Morbi hinc & membra distorta: hinc adulteria, stupra, rapinæ, cædes, latrocinia. Domi habes repositam auri vim ingentem? distribue verè pauperi. Serico indutus procedis in publicū? Digitos habes auro reuinctos?

¶ 5

ctos?

Etos? Parte huius pauperes quot alii potuerunt? In summa fieri non potest, ut quis & animae curam agat, & tanti faciat voluptates, & corporis ornatum.

*Magnum bonum esse concordiam viri
& uxoris.*

Ibi diuitiae, ibi magnae sunt facultates, ubi concordia est viri & uxoris. Tales enim etsi tenui re familiari, omnium tamen sunt beatissimi: soli veram percipiunt voluptatem, soli in maxima viuunt animorum tranquillitate. Sublato igitur per zelotypiam, aut alijs malis concordiae bono, etiam si Croesi possideant opes, miserissimi sunt omnium mortalium. Noui hic quotidie tumultus, iurgia, suspiciones, domestica & interna bella, multa amaritudo, nulla voluptas. Proinde qui matrimonij vinculo iuncti, ac velut sunt concatenati, velim
nihil

nihil concordia bonorum omnium
radici præferendum existiment, om-
nia sic agant, vt pax & tranquillitas
fit in vna domo, sub eodem tecto ma-
nentibus, in eodem quoq; lecto quie-
tem capientibus. Hanc pacem comi-
tabitur id bonum, vt filij ex eo matri-
monio nascantur boni & virtutis a-
mantes. Ministri item, & tota deniq;
familia religionem, pietatem, mode-
stiam herilem imitari studebit. Ita
fiet, vt per duorum conuersionem, mul-
tiplex affluat vndique rerum prospe-
ritas. Quid enim non succedat diui-
nis posthabenti humana?

Inuitatio ad hospitalitatem.

Abiectus quispiam & vilis & pau-
perculus te adit, stipem poscit, hospi-
tium rogat, admitte: & si habeas vn-
de alas, cibum appone. Hospitalitas
hæc & negotiatio magnum tibi lu-
crum attulerit. Si tam diues non es, vt
possis,

possis, aut etiam nolis, ne durè compelles petentem. Non cogit, non vim facit aliquam: sed orat, supplicat, obsecrat. Habes vnde subuenias indigenti, neque subuenis, neque largiris quicquam, apud iudicem Deum quid dices? quo te pacto defendes? Latè vesceris, plus quàm vsus requirit insumis quotidie. Quantum hic damni facis? quantum elabi finis & excidere è manibus lucri? Aurum arcis inclusum rubigine absumitur, imò furibus auferendum seponitur, & proximus tuus fame perit?

Opibus abundas, & his solus vteris, imò ne vteris quidem, nec indigenti communicas, & gehennæ ignem te putas effugiturum?

Proximus tuus, frater tuus esuriens obambulat, & tu in delitijs agis?

Non subuenis, quanquã non multum petenti, nempe panis frustum,
quo

quo famem subleuet? Sub dño sedens
hic frigore perit: tu holoserico indu-
tus, clamantem, numulum petentem,
immisericorditer præteris.

*Fieri posse, vt quis inter malos etiam,
benè viuat.*

Sodomitis nefanda patrantib. Loth
in medio impiorum habitans, solus
in tãta sceleratissimorum hominum
turba rectam viam ambulauit.

Non est igitur vera eorum senten-
tia, qui dicunt fieri non posse, vt qui
in oppidis & hominum frequẽtia de-
gunt atque versantur, boni sint, & vir-
tutem custodiant, sed in solitudinem
& loca deserta secedendum esse, vt
bene recteque viuatur. Neque hoc i-
deò dicimus, quòd secessum, quòd vi-
tam solitariam damnemus: constat e-
nim sanctè permultos in solitudini-
bus vixisse: sed monstramus sobriè a-
gere volentibus, nihil obistere ho-
minum.

minum frequentiam. pigro & negligentis solitudo quid prodest?

Neque enim locus, sed mens & mores bonum faciunt. Vellem, sicut Lot erat, præstantes virtute vnum & alterum in ciuitatibus esse, qui quasi scintillæ quædam in medio lucentes, ad sui alios imitationem traherent.

Plurimum conducere viuentibus etiam illorum virtutes, qui multis retro seculis obierunt.

Hominis Christiani hoc vnum sit studium, huc omnes eius spectent conatus, vt bene viuendo, rectè agendo memoriam sui relinquat, non ad inanem gloriam, quod in suis poetæ studijs & carminibus fecerunt: sed vt posteaquam hinc migrauerit, diligentem eius & accuratam vitæ conuersationem, tanquam monumentum & doctrinam habeant posterius in quam assidue spectent. Vir bonus enim & iustus

iustus & castus non modo quum caducum hoc, & mortale corpus circumfert, verum etiam post hanc vitam vbi terras reliquerit virtutum exemplis multum prodesse potest, eadem facere, ad eundem viuere modum volentibus. Vt quisque sciat & intelligat, quantum exempla & bona aliorum opera, ad bene agendum accendant: si quis ad continentiae & castitatis æmulationem sit prouocandus, memorabile & insigne Iosephi Israelitæ factum adferemus in medium: qui eleganti forma iuuenis, in ipso virtutis flore mirabilem præ se tulit castitatis constantiam. Quis enim non hunc miretur in lubrico ætatis maximè quo tempore accendi solet concupiscentiarum fornax, à Puthipharis, qui Pharaonis in Aegypto Archimagirus erat, vxore stupri compellatum, & iam ad patrandum scelus

scelus apprehensum, relicto in manibus eius palliolo, quo indutus fuerat, nudum sese ad fugam expedisse? Nouum profectò & omnibus seculis admirandum spectaculum. In lænæ vngues incidere agnus, & seruatus est.

Ex magno in Deum amore nasci charitatem in proximum.

Seruiuit Iacob pro Rachel annis septem: & erant coram eo quasi dies pauci, eo quòd ipse eã diligeret. Hoc audi ignaue Christiane & in Deum ingratisime. Iustus ille, vt cuius accensus erat amore, puella potiretur, ferre omnes pastoralis vitæ constituit æ rumnas: cubare sub dio, inediã pati, pluuias, ventos, frigora, niues contemnere. Quid te excusabit, qui non pari amore bonorum omnium largitorem Deum prosequeris? Qui nihil requirit à te aliud, quã vt ipsum dili-

HOMINIS CHRIST. 161

diligas ex toto corde. Quod si feceris, nec fratrem tuum despicias, memor verbi illius dominici: Qui fecerit aliquid vni horum minimorum, mihi fecerit. Effundes magis liberali mente indigenis facultates tuas, quasi deprensas eas in manus domini Iesu. Qui quod semel accepit, non solum reddit, sed multiplicatum nobis & augmentum largitur.

Optimam esse eleemosynam, cui alias virtutes adiunxeris.

Vis tibi prodesse, quum ex substantia tua facis eleemosynam? Reprimenda omnes carnis affectiones, eliminanda sunt tibi ex animo illicita concupiscentia, mala cogitatio, ira, inuidia. In quorum locum succedant virtutes.

A multis peccari per iram, per libidinem, quia nesciant fines bonorum ac malorum.

L

Deus

Deus corpori humano varios dedit sensus ad vitæ usum necessarios: ita & animo varij sunt attributi affectus, queis constaret vitæ ratio. Libido gignendæ gratia prolis data est. Ad cohibenda delicta est iræ datus affectus. Verum (proh dolor) quàm multos videas, qui fines bonorum ac malorum ignorantes, libidine vtuntur ad opprimendas virgines, ad nefandos coitus? Ira vtuntur, vt noceant ijs quos odio habent. Hinc ad maxima quotidie facinora procurritur; hinc certamina inter homines, pugnæ, cōtentionesque nascuntur.

Multorum mores ac vitam cum ætate mutari.

Multos ætatis progressu resipiscere videmus quotidie: vt ex peccatoribus iusti, ex malis boni, ex improbis continentes fiant. Vidi multos in adolescentia scortatores, aleatores
(nolo

(nolo dicere peiora) qui tamen postea laudabiles extiterunt.

Deum nullare alia, quàm morum emendatione placari.

Numen sceleribus nostris iratum, placat morum emendatio, non thura, non hostiæ, non pretiosa munera, quæ omnia corruptioni subiacere videmus. Facere vis mortalem Dei iram? Malè facere desinito. Deus ideò in presenti vita quæ malè facimus nõ punit, vt resipiscendi facultatem habeamus.

Deum amandum & metuendum esse.

Amemus Deum vt patrem, vereamur vt dominum: honorem exhibeamus vt benefico, metuamus vt seuerum. Pij esse non possumus, si animarum parentem Deum, non diligimus: nec sine periculo contemnitur, cui rerum conditori ac Domino in

L 3 om-

omneis homines vera est ac æterna potestas. Pater est, vt qui ortum nobis ad lucem, qua fruimur, subministrauerit. Deus est, cuius benignitas nihil non suppeditat vsibus nostris. Hic solus alit, sustentat solus. Huius esse domum in qua habitamus, huius nos esse familiam, negare non possumus.

Nihil esse fidem sine operibus.

Ex Chrysostomo.

Doctus es, vitam negligis. Quid tibi doctrina prodest? Rursus vitæ curã geris, in fide claudicas. Ne ita quidem seruari potes. Qui audit, idemque facit, hunc prudenti viro assimulabimus.

Fratrium curam habendam esse.

Ex eodem.

Cuiusque officium est, proximum errantem à peccato ad virtutem velut manu ducere. Deus ipse hac causa no-

sa no-

HOMINIS CHRIST. 165

sa nostram carnem indutus, mundum ingressus est. Multa tulit, fecitq; puer, sudavit, & alsit, mortem denique suscepit: vt humanum genus peccatis obnoxium redimeret. Cuius nos exēplo adesse proximo debemus, agnoscentes hunc vt membrum nostrum. An non quæso ex diaboli faucibus eripitur frater, qui sana cuiusquam doctrina in viam virtutis reducitur, & facit recta? Qui diues ipse pecuniam suppeditat indigenti, largiter erogat in pauperes? maius tamen est illius opus, qui monendo assidue, docendoque segnes ac vitijs deditos, in viam rectam inducit.

Qualis vxor querenda.

Quo tempore olim sitis habendi, & auaritia nondum sic inualuerat, si cui honestè nato adolescenti vxor quærebatur, non de multa substantia, diuitijs, agri iugeribus, formæ elegantia

gantia quæstio erat, sed quàm esset proba & morata puella, quæ adolescenti nuberet eiusmodi. Et nunc hoc tantum quæritur: Quàm diues, quantum expectet hæreditatem: iuxta illud Satyrici: Protinus ad censum, de moribus vltima fiet quæstio. Imò plerunque nulla quæstio. Placet superba, placet improba, si diues est, si pecuniam habet, si multa possidet agri iugera.

*Cur mortis diem nobis incertum esse
Deus voluerit.*

Hominem ideò Deus fati diem sui ignorare & nescire voluit, vt assiduo virtutum studio & vigilantia præpararetur. Dicit ille: Vigilate, quia nescitis diem, neque horam. Atqui homines omnino diuersum agunt. Iussit ille vigilare, & dormiunt nihil agentes boni. Dormiunt igitur in virtutibus, vigilant in vitijs. Quod ge-
nus

HOMINIS CHRIST. 167
nus hoc hominum? Quam multos pas-
sim videas in malis nimium strenuos,
in bono segnes? Moriuntur, abeunt,
decedunt quotidie multi tam iuue-
nes, quam senes, neque parcitur vlli:
tamen nec sic quidem ad virtutis stu-
dium adducimur, neque nos ita para-
mus, vt despectis presentibus, futura
desideremus.

Puerorum curam habendam esse.

Parentes, filios vestros continen-
tiam docete. Male enim agendi con-
suetudo, vbi temporis progressu vi-
res ceperit ac inualuerit, nulla vin-
citur admonitione. Tum quasi in ca-
ptiuitatem abducta iuuentus, quo-
cunque malignus vocarit spiritus,
it: hunc nihil nisi perniciosum im-
perantem sequitur, huic pare, prae-
sentis tantum voluptatis respectum
habens, de futuris cruciatibus nihil

L 4 cogi-

cogitans. Manus igitur præbete pueris vestris, alioqui pro peccatis & sceleribus eorum ipsi poenas luituri. Venientibus semper malis occurrere est optimum. Sero medicina paratur: Quum mala per longas conualuere moras. Qui liberos habetis, curate vt honestè educantur. Præceptores quoque, & qui alij pueros domi alunt, curam eorum agant, lucrum maximū esse putantes, vtilitatem & salutem proximi, doceant eos quæ ad benè viuendum pertinent. Peccata tum effugere doceant, tum ad virtutem capessendam hortentur.

Filijs thesaurizare periculosum esse.

Diues auare, vt quàm plurimum relinquant, perpetuò congeris. Agros emis, ædificas, diruis, mutas quadrata rotundis. Vt quæ hæc diutiùs facias, ab alijs rapis, alios fraudibus circumuenis, alijs negotium faceffis. Et
 si quis

si quis roget, cur hæc facias, cur quærendæ pecuniæ post omnia ponas, filios prætexis. O cæcitatem? O insaniam? Non vides, non sentis per has liberis tuis diuitias, malè viuendi materiam & occasionem relinqui? Si per ipsam hæc ætas ad libidinem, ad luxum cæteraq, vitia procliuis est, quanto magis accedente iam rerum omnium affluentia ad malum procurrit? Nunquamne vidisti ignem, simul ac fomitem inuenerit, flammis exurgere validioribus? Ita & iuuenilis totus accenditur ad peccandum animus, per irritamenta malorum, diuitias.

Qui pauperes Deo, qui diuites.

Si illud non agitas, si non huc contendis, vt iustitiam habeas, pauper es, etiamsi millia frumenti tua triuerit area centum. Deo solus diues, qui virtute præditus est. Huic vis esse egre-

L 5 gius?

gius? bonitatem & innocentiam præ-
 sta. Vis esse clarissimus? opera miseri-
 cordiæ largiter facito. Vis perfectis-
 simus esse? omnes virtutis gradus im-
 pleas oportet: hoc est, vt malis operi-
 bus, malis verbis, rerum denique ma-
 larum cogitatione abstineas.

Quis homo verè sanus.

Si oculis, capiti, pedibus, lateri, re-
 liquis omnibus membris benè est,
 vulgus te sanum iudicat: Philosophus
 nihil minus, si ira exasperaris, super-
 bia tumidus inflaris, libidini seruis,
 cupiditatibus inardescis, auaritia
 prosterneris. Ita sanum te dixerit il-
 le, si non attollas ad alienam foelici-
 tatem oculos. Inuidus alterius rebus
 macrescit opimis. Si diuitias non ad-
 mireris, alienam vxorem sanctè vi-
 deas, nihil omnino appetas, non con-
 cupiscas alienum, non fastidias quen-
 quam. Humilem te, misericordem,
 bene-

beneficum, mitem, humanum exhibeto, pax in animo tuo perpetua versetur. Qui sic vitam hanc traducit, Philosophus sanus, iustus, perfectus est ille.

Opera misericordie.

Verè misericors est, qui ab hoste captos redimit, ægros, pauperes visitat, fouet inopes, pauperes si obierint, insepultos iacere non patitur: à potentiore oppressos eruit, tecto indigentibus domum aperit, hospitio excipit, pupillos defendit & viduas. Hæc opera qui fecerit, verum & acceptum immolauerit Deo sacrificium.

Pœnitentiæ auxilium.

Conserua domum tuam immaculatam, omni labe peccatus euacua, vt templum & hospitium Dei esse possit: quod nec auri nec eboris nitore, sed fidei & castitatis fulgore illustratur.

Sed

Sed audio quid dicas: Difficile hoc esse homini, nec humanæ pati conditionem naturæ, vt quisquam sine macula viuat. Hoc igitur suadeo vtendū esse remedio, vt ad penitentiam confugas, quæ non minimum & postremum occupat inter virtutes locum. Est enim hæc sui correctio, vt cum forte aut re aut verbo lapsus fueris, statim resipiscas, & te deliquisse fatearis, oresque à Deo veniam, qui pro ineffabili sua misericordia non negabit, nisi tu in errore perseueraueris. Magnum est poenitentiae auxiliū, magnum solatium. Hæc vulnera, hæc peccata nostra sanat: hanc spem, hanc portum salutis habemus.

Vbi & qualis.

In eius pectore pietas habitat, qui bella nescit, qui cum proximo concordiam omni studio seruat, qui amicus est etiam inimicis, qui omnes ho-
mines

mines tanquam fratres diligit, qui cohibere scit iram, omnemque animi furorem tranquilla moderatione lenire.

*Omnia quæ improbe fiunt, ab his tribus ori-
ri affectibus: ira, cupiditate,
libidine.*

Cohibenda ira, compescenda cupiditas, refrænanda libido. Ita enim vitium fugeris. Nam omnia ferè quæ iniuste, atque improbè facimus, ab his tribus fluunt, & proficiscuntur affectibus.

Omnes hominum contentiones sopientur, impetus iræ si retundatur. Neminem insidiari, neminem proficillire ad nocendum videbis.

Cupiditatem si compescere studuerimus, nemo terra marique grassator metuendus erit, nulli educentur exercitus vt rapiant & vastent aliena.

Libidinem si quis studeat comprime
mere

mere & iuuenes, & senes, & viri, & foeminae, prophani & initiati, suam retinebunt sanctitatem. Huc agi nemo poterit, vt quicquam pudendum aut patiatur aut agat.

Sepulturam non valde curandam esse.

Quis non eos vehementer damnet, qui patrimonia in res superuacuas prodigentes, marmorea sibi statuunt sepulchra? Mihi certè videtur isti bona sua in terram sepelire. Neque opera eiusmodi memoriam aliquam aut æternitatem nominis, quæ fortasse quæritur, conferunt.

Nam aut vnus dissipare motus terræ, aut fortuitum hæc potest consumere incendium, aut hostilis aliquis impetus diruere. At si nihil horum eueniat, certè conficiet & consumet vetustas. Meritò igitur quis eos reprehenderit, quibus sunt talia curæ.

Ne di-

Ne dicas miserum, qui in terra aliena, in solitudine, in loco obscuro, addam, neque in lecto decesserit, sed qui in peccatis mortuus est.

Ridicula sunt & illa, morienti neque cognatus, neque affinis, neque amicus adfuit: tum omni sepulturæ ac funeris honore caruit. Nihil hinc ille damni accepit. Multorum quoque prophetarum & Apostolorum sepulchra in terris ignorantur.

Dole, ingemisce, lachryma, si nondum lotus ab iniquitate sua decesserit amicus. Est enim mors peccatorum pessima. gaude: si purus ab omni crimine & mundus, mundum reliquerit.

Nam pretiosa in conspectu Domini, mors sanctorum eius.

Transeunt enim in vitam meliorem, ubi suorum accipiunt præmia laborum.

Sacer-

*Sacerdotum opes ad quem vsum
relictæ.*

Cardinales, Episcopi, Abbates agros hodiè, villas, vicos, vrbes quoque possidentes, relicta hæc sibi existiment, non vt seruiant voluptatibus, sed miserorum necessitati subueniant.

Hoc in genere multum probandi sunt, qui pecunia & opibus suis, adulescentes, quorum res domi angustior, & in quibus vis ingenij & indoles aliqua ad virtutem præluet, bonis artibus instituendos curant: vel illud exercent liberalitatis genus, vt inopes, & omni humana ope destitutas mulieres adiuuent.

Nihil enim Deo acceptius, quàm prohibere ne mulier inopia, & cognatorum negligentia coacta, se prostituat.

Equidem nescio quales sint Episcopi &

pi & Abbates, qui tot possessionum se dominos, non dispensatores esse putantes, omni posthabita egentium & bonorum cura ingeniorum congesta ex agris, nemorumque prouentibus annuis pecunia, auream, argenteamque supellectilem comparant. Phalaratos equos, canes venaticos, ab extremis etiam terris magno ære quaesitos, & greges domi pessimorum alunt assentatorum.

Si vera loqui permittimur: his moribus factum est, vt vulgus hoc tempore non solum eos, verum & alios sacris initiatos viros odio prosequatur plus quam Vatiniano.

Pulcherrimam esse virtutem modestiam,

& Deo gratissimam.

Vis antiquorum imitari modestiam patrum? Vide ne extollaris, ne de te sublimia sentias: verum modestia conspicuus cede alijs, & inferior haberi

M

cona-

conare: ne his aduerseris, qui iniuriã fecerint. Contumelia affectus ipse, ne sis ferox, etiam si te contemptior ille, qui malè fecerit. Mansuetudo & lenitas furorem comprimunt.

His virtutibus id assequêris, vt ab omni liberatus amaritudine, multa fruaris quiete.

*Qualis oratio nostra, quales ioci esse debeant
& conuiuia.*

In omnibus, quæ dicis, aut facis, animum oportet habeas à perturbationibus liberum, ne libidine, aut metu aliquo commoueare, ne quid in sermone cupiditatis, aut pigritiæ, aut ignauitæ appareat.

Ludo quoque & ioco sic vtere, vt omnis absit petulantia, & verborum obscœnitas.

Præceptis parendum est, quibus iubemur, vt neque turpibus, neq; gaudeamus obscœnis, Damnatur & Veneris

neris vsus omnis extra cōiugium, extra viri & vxoris coniunctionem.

Vt de vitio quoque palati aliquid dicamus, prohibentur & comessationes & intemperata conuiuia.

Ad misericordiam exhortatio obiurgationi commissa.

Plerisque nostrum superuacua & otiosa est domi pecunia. Nulla Evangelica lectio, nullus Hieronymus, nullus Augustinus, nullæ tot sanctorum lucubrationes patrum de contemptu rerum huiusmodi scribentium huc nos possunt adducere, vt aliquam hinc portiunculam distribuamus fame laboranti, geluq; rigescenti proximo. O dura, O saxea pectora? Quibus nos oculis iudicem Deum intuebimur, cuius tam neglectui mandatum habuerimus. Non mandat vt abijciamus nostra omnia: frui permittitur.

M 2

Cum-

Cumque nostro satisfecerimus v-
sui, tum eorum curam agamus, qui
sunt verè pauperes. nulli nostrum mi-
sericors Deus in hoc largitus est diui-
tias, vt in arculis & promptuarijs ser-
uentur, imò putrescant: sed vt nostra
abundantia, aliorum subleuetur in-
opia.

Tantum huic numorum in prædijs,
lautisque cœnis, illi in vestibus, alij
alio luxu quotidie profunditur.

Frater mendicus interim, qui ob
ætatem ingrauescentem, aut aduer-
sam corporis valetudinẽ labore ma-
nuum parare sibi victum non potest:
is inquam frater nihil horum à nobis
petit, sed tantum, vt famem sedet, vt
viuat, & non pereat. Nos qui precibus
huius, & lachrymis non mouemur,
non flectimur, quid iudici Deo excu-
sabitur?

Adomi

*Hominum gloriam non esse ambiendam
ex opere bono.*

Vis boni quippiam operis aggredi?
Vide ne facias ad hominum gratiam,
sed vt te laudet oculus ille, qui nun-
quam dormitat.

Si enim ab hominibus laudari stu-
des, indignum te reddis qui à Domi-
no lauderis. Vtrumque nocet, perni-
ciosum est vtrumque in opere bono, si
quis humanam spectet gloriam, &
sublimia de se ipso sentiat:

Quid aliud quæso, quàm miserabi-
lem hunc & miserum verè dixeris?
Hæc vna perniciosissima affectio de-
teriozem fecit Publicanum Phariseo.

Quicquid igitur feceris operum
bonorum, semper illud CHRISTI
ad discipulos in ore habeto: Quando
omnia feceritis, dicite: serui inutiles
sumus.

Obiurgatur auarus.

Quousque ita insanis in congerendis opibus?

Quis te furor, quæ te rabies agitat, vt nunquam fatieris, habearisq; non secus, quàm ebrii?

Nam vt illi quò plus biberint, quò plus vini ingurgitauerint, hoc sitiunt magis: ita nimirum & tu auaritiæ subiectus tyrannidi, nullum facis cupiendi modum.

Crescit amor numi, quantum ipsa pecunia crescit.

Quò plus affluit opum, hoc magis apud te inualefcit habendi cupiditas.

Quid utilitatis hinc accipis rogo, si totum mundum lucreris, animæ verò tuæ detrimentum patiaris, quã interim auaritia expugnat, excoriat luxuria, confundit iracundia, & alijs multifariam quotidie vexatur affectionibus?

Quid

Quid in pœnitentia quærat Deus.

Nihil aliud à nobis peccatoribus requirit Deus, quam ut à peccato quiescamus: pro præterito rationem nõ exigit, si nos videat resipiscentes.

Hic est enim qui quotidie clamat: Nolo mortem peccatoris, sed ut magis conuertatur & viuat.

Hic est ille qui dicit: Adhuc te loquente dicam, Ecce adsum. Non sic ipsi sumus nostræ auidi salutis, ut ipse qui vult omnes homines saluos fieri. Vnum requirit ut peccata nostra cõfiteamur, confessi à malefactis temperemus.

In templo qui mores seruandi.

Illud quoq; meminerimus, in templo Dei vanis colloquijs, nugis inutilibus, iocis & risu abstinendum esse, maximè quum sacerdos diuina peragit officia.

Qui ab ijs non abstant, offendunt

M 4

gra-

gravius, quàm quos Dominus flagello eiecit de templo: grauiſſimè verò peccant, qui in domo Dei non aliter quam in prostibulo versantur.

Nolo dicere, quæ in sacris etiam locis patrare & admittere audeat hominum improbitas.

Orationem peccatoris infructuosam esse.

Quod plerunque Deum patrem orantes non exaudiamur, in causa sunt peccata nostra. Quia iniquè agimus, & ad iracundiam sceleribus nostris quotidie Dominum prouocamus, idcirco inexorabilis est.

Frustra enim oramus, si à vitijs nostris non discedimus: luxuriari, fornicari nō desinimus, aut aliud agere, quod diuinæ legi contrarium sit. Deo supplicantes, in corde aduersus proximum odij facibus ardemus. A Deo amari volumus; & homini quē Deus ad imaginem suam fecit, quem sanguine

guine suo redemit, irascimur.

Omnis remittenda offensa est, placandus qui aduersum te indignatur. Tunc demum offeres ante altare munus tuum.

Non exaudiet nos Deus, nisi charitatem, quam debemus omni homini, in nobis viderit.

Ab eodem reijcitur & oratio, quæ non eò spectat, vt soli Deo placeamus. Siue enim corporis valetudinem, siue alia vitæ necessaria petemus, semper in hoc petenda sunt, vt adepti ea, expeditius Domino seruiamus.

Malam esse somnolentiam.

Non fit longior somnus, quàm natura postulat. Diutius enim dormiēdo bene agendi tempus perditur, & promptiores ad vitia reddimur. Benedictum à quodam:

Plus vigila semper, nec somno deditus esto.

M 5

Nam

Nam somno dediti, à luxuria libidineque vix abstinent. Hominis vocabulo dignos iudicauerit nemo qui quum horas plures dormiendo perdidierint, experrecti, nondum loti, nondum pexi ientacula poscunt, prædia deinde parari iubent, & priusquam benè hesternam edormierint crapulam, nouis ac recentibus se ingurgitant, iterum totam noctem & insequentis diei meliorem partem somno daturi. Vigilandum igitur, orandum, studendum, manibus laborandum, ne intremus in tentationem, ne nihil agentes, ad conuiuia & comestationes trahamur, ad alia quoque vitia sollicitemur. Nulla re alia facilius, quam labore obruuntur libidinis incitamenta.

Qualem illum oporteat esse qui populo Iesum Euangelizat.

Vos qui in Ecclesia Dei ad populum
decla

declamatis, operam date, vt præceptis respondeant opera. Qui enim fecerit & docuerit, is magnus vocabitur in regno coelorum. Vis aliorum delicta efficaciter arguere? fac in te non inueniant alij quod redarguant. Humilitatem doces? ipse mitis esto. Ad patiendum hortaris? ab iracundia recede. Stupra detestaris & adulteria? castitatem serua. Iustitiam doces & in vitia inueheris? nihil improbè vt agas, vide. Laudis quoque humanæ vitanda tibi captatio est, non iactandum ingenium, non variarum rerum ostentanda cognitio, vt in suis prælectionibus facere consueuerunt Poetarum & oratorum interpretes.

Vitandam esse detractionem.

De absentibus aut tacendum, aut amicè loquendum & ciuilitè. Magnam partem simultatum inter homines cõstat oriri ac nasci ex lingue
intem.

intemperantia. Bonum nomen si melius est quàm diuitiæ multæ, grauius peccat, qui famæ obtrectat aliorum, quàm qui bona diripit, & innoxios exuit opibus. Abominatio hominum detractor. Dauid eos detestatur, quū ait, Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequerbar. Si quando in huiusmodi hominem incideris, ne præstes aurem, os auertas. Vbi sycophantijs suis offendi te nugator animaduernerit, pudore confusus obmutescet. Ventus Aquilo dissipat pluuias: & facies tristis linguam detrahentem.

F I N I S.

Aug IC 103

ULB Halle

3

004 831 381

Z

